Kč 30,– 5781 BŘEZEN 2021 *ROČNÍK 83*

רֹאשׁ חֹדֶשׁ ROŠ CHODEŠ

ADAR
NISAN

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

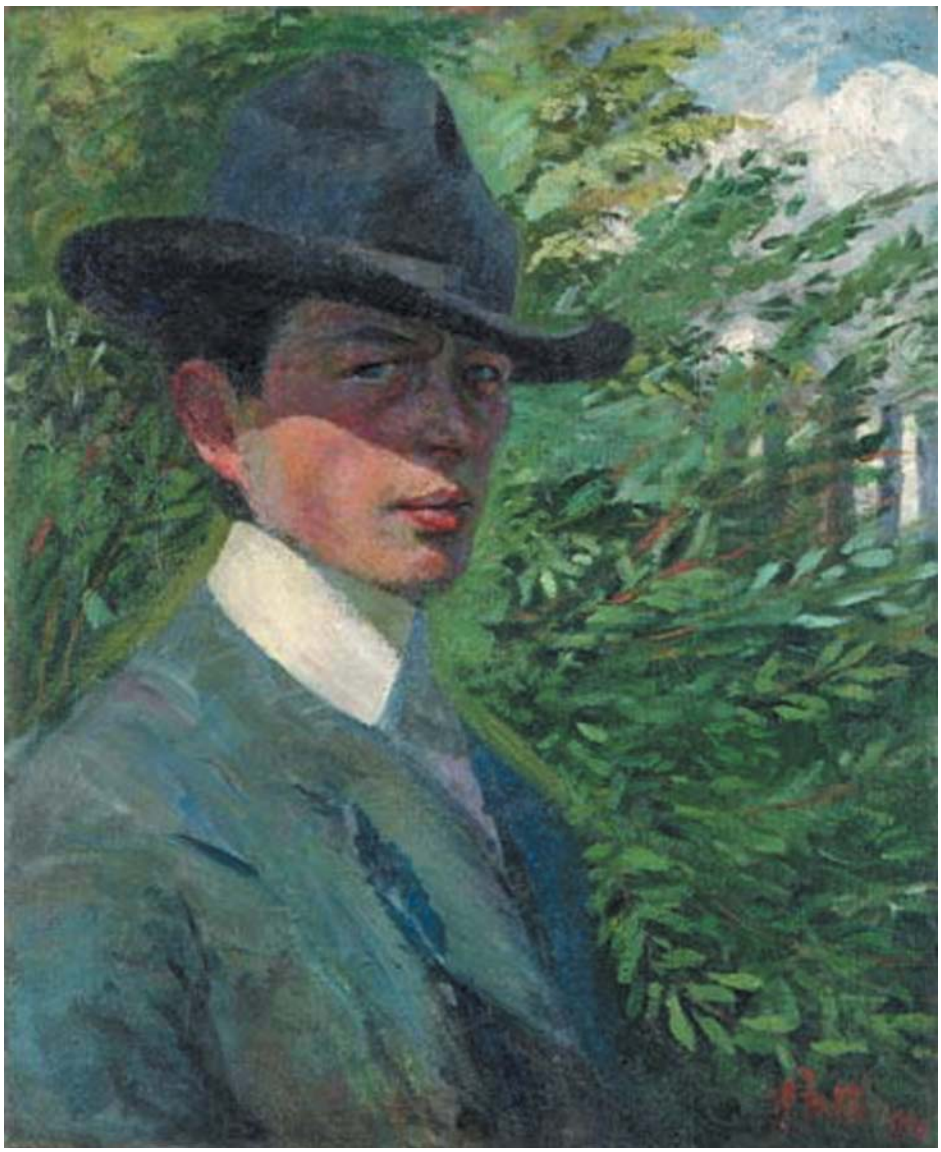

Alfréd Justitz: *Vlastní portrét*, sbírka ŽMP.
(K textu na straně 8–9)

TRYZNA ZA OBĚTI RODINNÉHO TÁBORA

Tradiční tryzna za oběti rodinného tábora v Osvětimi, kterou pořádá Terezínská iniciativa, se s ohledem na současná karanténní opatření bude konat v on-line přímém přenosu z Pinkasovy synagogy v Praze, a to dne 8. března v 10 hodin. Připojte se, prosím, na adrese www.kehilaprag.cz a budete přesměrováni na Facebook. Záznam bude možné na této adrese zhlédnout až do 18. března

Terezínská iniciativa

AKTUALITY

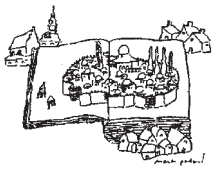

INVESTICE DO VZDĚLÁNÍ

Kvůli připnutí žluté Davidovy hvězdy s nápisem Neočkovaný nebyla prodloužena smlouva seniorské ombudsmance v Liberci Lence Tarabové. Ta si hvězdu připnula během demonstrace v Praze jako výraz nesouhlasu se současnými vládními nařízeními, která podle ní řadě lidí komplikují život a ohrožují jejich existenci.

Podle města tím ale znevážila utrpení Židů za druhé světové války. Liberečtí radní teď proto vyčlenili z městského rozpočtu jeden milion korun na odborné exkurze do míst spjatých s holokaustem nebo jinou likvidací obyvatelstva, kterou nacisté prováděli.

„Půjde o exkurze pro žáky sedmých a osmých tříd libereckých základních škol. V sedmé třídě především do památníku v Terezíně a v Lidicích a v osmé třídě, kdy už jsou děti starší a jsou schopné šokující zážitek z vyhlazovacích táborů pobrat, by to byly exkurze do Osvětimi," sdělil náměstek primátora pro školství Ivan Langr. Pro návrh hlasovali všichni radní.

Konkrétně půjde o účelovou dotaci ve výši 500 Kč na jednoho žáka, která pomůže snížit náklady na exkurzi. Letos by tak podobná místa spojená s holokaustem mohlo navštívit 2100 žáků 7. a 8. tříd základních škol, které Liberec zřizuje. Dotace bude každoroční. Investice do vzdělání má podle města obrovský smysl.

„Bereme to jako výraz nesouhlasu se znesvěcováním židovské hvězdy, jako výraz nesouhlasu s relativizací památky obětí holokaustu a výraz šoku z rychle mizející povědomosti části společnosti o nejhrůznějším údělu, jaký kdy člověk připravil člověku," dodal Langr. *jp*

OČKOVÁNÍ PROTI KORONAVIRU

Očkování v ČR začalo velmi pozvolna, ale i tak se ŽOP pomalu blíží ke kompletnímu přeočkování seniorů nad 80 let, které bude dokončeno v nejbližších dnech.

Pokud vláda dodrží slibovaný termín, pak bude od 1. března možnost registrovat se k očkování i pro občany nad 70 let a zaměstnance škol. ŽOP bude pravděpodobně očkovat hromadně tyto indikované skupiny. Nyní probíhá konkretizace detailů s mobilním týmem, který i nadále plánuje u nás očkovat naše indikované.

Očkování zatím probíhá převážně vakcínou typu Pfizer/BioNTech a méně často vakcínou Moderna. Výhledově bude pravděpodobně možné i očkování vakcínou Astra Zeneca, která by měla být k dispozici v běžných ambulancích praktických lékařů. Její dostupnost je v ČR zatím omezená.

Z krátkých zkušeností s vakcínou typu Pfizer/BioNTech a Modernou se zdá, že mají velmi vysokou účinnost obranyschopnosti (91–94 procent). Tento typ očkování probíhá ve dvou dávkách v rozmezí 21–28 dní od aplikace první dávky.

Jak je vidět z výše uvedeného, ani po ukončeném očkovacím schématu není vyloučené, že se nemůže očkovaný nakazit covidem-19. Infekce má však v těchto případech zpravidla lehčí průběh. Nutno počítat s tím, že plného efektu očkování se dosahuje až po zhruba 14 dnech od aplikace druhé dávky. Zatím nejsou u tohoto typu vakcíny informace o tom, že by vakcína neměla být účinná na jiné mutace koronaviru.

I po prodělané covidové infekci lze vakcínou očkovat. Pokud dotyčná osoba prodělala infekci v posledních třech měsících, je velký předpoklad, že zatím bude mít protilátky, tudíž i obranyschopnost.

Spíše z důvodu nedostatku vakcín se proto zatím většinou přistupuje k očkování primárně lidí, kteří covid-19 zatím neměli.

Nejčastější nežádoucí účinky po očkování jsou bolestivost ramene, která odezní nejpozději do tří dnů. Zejména po druhé dávce, a hlavně u jedinců mladších 60 let se mohou po druhé dávce objevit chřipkové příznaky, bolesti svalů, kloubů, hlavy, nevolnost a horečky. Tyto také odeznívají do několika dnů.

Ve sporadických případech se může objevit i prudká alergická reakce, která může nastat do cca 20 minut po aplikaci. Právě z tohoto důvodu je nutné po očkování zůstat v čekárně k pozorování zdravotního stavu. Pro ty z vás, kteří mají v anamnéze alergie, je vhodné zhruba dvě hodiny před aplikací užití antialergické medikace (např. Zyrtec, Claritine atd.).

O nových skutečnostech ohledně očkování vás budeme informovat.

Lékařské středisko Hagibor

STOLPERSTEINE V PRAZE 4

Den památky obětí nacistického režimu si již tradičně připomněli zástupci radnice Prahy 4 čištěním pamětních kostek. Letos se čištění dočkala hned dvě místa, jedno v ulici U Svépomoci na Pankráci a druhé v Podolí v Lopatecké ulici. Loni v lednu to byla Michelská ulice. Takzvané kameny zmizelých jsou zasazeny do chodníků v ulicích v Podolí a v Nuslích. „Mosaznými dlaždicemi si připomínáme poslední bydliště a osudy lidí, kteří se stali oběťmi nacistického teroru a byli odvlečeni do koncentračních táborů. Tuto iniciativu v Praze 4 podporujeme. Loni jsme odhalili dva nové Stolpersteiny, oba v Nuslích. A plánujeme další," řekl místostarosta Prahy 4 Michal Hroza. *pn*

OBSAH

Komentář k Tóře **4–5**
Větu za větou rozhovor s Jindřichem Vackem **6–7, 13**
Skicák Alfréda Justitze **8–9**
Peter Demetz: *Diktátoři v kině* **10–11**
Neznámý dopis K. Poláčka **12**
Malíř z Kostelní Myslové M. Nágl **13**
Vzdušný most – historie leteckého spojení mazi Prahou a Izraelem **14–15**
Daniel Silva a jeho hrdina G. Alon **16**
Výstava Jonathana Horowitze v Židovském muzeu v New Yorku **17**
Bedřich Wiesner **18**
ŽMP v ohrožení **19**
Sčítání lidu na Slovensku **20**
Izrael: *Hlasování vakcínou* **21**
Výběr z českých médií **22**
Kalendárium **23**
Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
Zprávy ze světa **28**

ZEMŘEL OTTO DOV KULKA

(16. 4. 1933 – 29. 1. 2021)

Dne 29. ledna zemřel v Jeruzalémě profesor židovských dějin Otto Dov Kulka, který jako dítě přežil holokaust. Jeho vnuk Yftach se s ním na hřbitově rozloučil těmito slovy: „Jaké krásné a radostné bylo poslední vítání šabatu, téměř po roční přestávce kvůli koroně. Zvažovali jsme je odložit ještě o týden, až bude vakcína zcela účinná. Ještě že jsme nečekali! Byl jsi tak nadšený a šťastný, přečetl jsi kiduš z modlitební knihy pradědečka Ericha a dodal jsi požehnání za to, *še-hechejanu ve-kijamnu ve-higanu la-zman ha-ze* (že jsme se dožili, udrželi a dospěli do tohoto času). O pět dní později jsem už seděl u tvé postele v nemocnici. Nejdřív jsi byl podrážděný a chtěl ses zbavit kyslíkových a jiných trubiček: Tohle nechci! Potom ses uklidnil. Ptal ses, co plánuji v blízké budoucnosti, a byl jsi šťastný, že se chystám do Aravy pracovat v zemědělství, stejně jako jsi začínal ty. Usnul jsi. Probudil ses a držel mě za ruku. Požádal jsi mě, abych ti vyprávěl, co se děje v Izraeli a zda ho Bibi stále ničí. Trápila tě myšlenka, že musíš promluvit s Bennym Gancem, že jeho postup je nesprávný. Omluvil ses, že jsi nám nedokázal zanechat zemi v lepším stavu. Usnul jsi a znovu se probudil, usmíval ses a hladil mě po hlavě. S pláčem jsem ti říkal, jak moc tě mám rád. Pevně jsi mi svíral ruku, díval ses mi do očí a znovu ses láskyplně usmál.“

Otto se narodil 16. dubna 1933 v Novém Hrozenkově. Jeho krátké dětství přerušila válka. V devíti letech byl s matkou Elly deportován do Terezína a odtud v září 1943 do Osvětimi-Březinky. Tam se setkal se svým otcem Erichem, který byl zatčen už v roce 1939, vězněn v různých koncentračních táborech a od října 1942 v Osvětimi. Pracoval tam jako zámečník, a tak se mohl po táboře poměrně volně pohybovat. Otto a matka byli v tzv. rodinném táboře. Neprošli selekcemi, nebyla jim oholena hlava, nenosili vězeňský mundúr a nemuseli vykonávat otrocké práce. Děti se v lágru učily, nacvičovaly divadelní představení a koncerty; jen několik set metrů od plynových komor. Stal se zázrak, žasli starší vězni nad neobvyklým zacházením s nováčky.

Vysvětlení tohoto „zázraku“ nalezl Kulka až během svého bádání v korespondenci kanceláře Adolfa Eichmanna s představiteli Červeného kříže. Podobně jako „vzorové ghetto“ v Terezíně, měl rodinný tábor v Osvětimi posloužit jako kamufláž masového vyvražďování. Po úspěšné inspekci Červeného kříže v Terezíně však toto divadlo ztratilo pro nacisty význam a rodinný tábor byl 8. března 1944 zlikvidován. Otto s matkou marodili ten den na infekčním oddělení, což jim zachránilo život. Z druhého rodinného tábora se Erichovi podařilo Ottu převést do mužského lágru, jako učně v zámečnické dílně. Před další likvidací rodinného tábora byla Elly vybrána na práci do lágru Stutthof, ale podlehla tyfu.

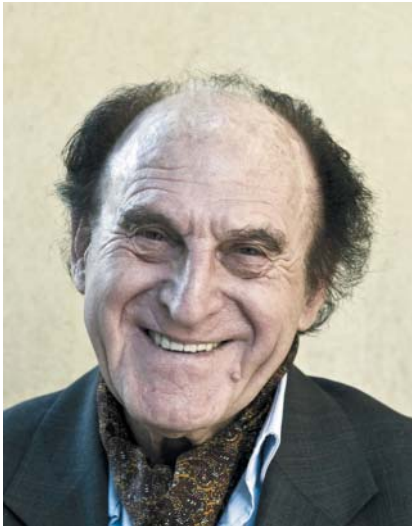

Foto Karel Cudlín.

Po příkazu k evakuaci Osvětimi následoval pochod smrti a transport v otevřených železničních vagonech na západ. Na nádraží v Ostravě se Erichovi s Ottou podařilo uprchnout a skrývat se pak u různých přátel na Moravě až do konce války.

Osobní vzpomínky na válečné období Otto Dov Kulka vždy striktně odděloval od akademického bádání. Jako historik je nepovažoval za důležité. Popsal je až ve své poslední knize *Krajiny Metropole smrti. Zkoumání paměti a imaginace*. Kniha byla přeložena do sedmnácti jazyků (česky vyšla roku 2014) a oceněna jako „nejlepší kniha o Osvětimi od dob Prima Leviho“ (*The Telegraph*). „Jedno z nejvýraznějších svědectví o nelidskosti, jaké znám,“ napsal o ní britský historik sir Ian Kershaw. List *The Times* cituje: „Otto Dov Kulka dosáhl malého zázraku. Napsal mistrovské dílo, lyrickou, podmanivou výpověď o tom nejhorším, co může člověk člověku udělat, a současně svědectví o nehynoucí síle lidského ducha.“

V roce 1949 emigroval Otto do Izraele, přidal si hebrejské jméno Dov a stal se členem kibucu Kfar ha-Makabi. Tam obdělával půdu a tam se seznámil s Chajou, s níž se oženil. Od roku 1958 žili v Jeruzalémě. Dcera Eliora Kulka-Soroka se jim postarala o tři vnoučata a vnučka Timna o pravnuka Avshaloma.

Otto Dov Kulka studoval filosofii a historii na Hebrejské universitě v Jeruzalémě, kde pak vyučoval. Působil též na Univerzitě J. W. Goetha ve Frankfurtu, hostoval na Harvardu, v Jeruzalémě pracoval ve správní radě památníku šoa Jad vašem a v Institutu Lea Becka. Mnozí jeho bývalí studenti jsou dnes významnými historiky a vyučují na předních světových universitách.

Věnoval se moderní historii Evropy, především pak dějinám třetí říše a nacistické ideologie a politiky vůči Židům. Systematicky upřednostňoval pojem „konečné řešení židovské otázky“ před pojmem holokaust (či jeho hebrejskou variantou šoa), neboť tvrdil, že tyto výrazy dostatečně nevypovídají o jedinečnosti genocidy Židů za druhé světové války. Zabýval se reakcí německé společnosti na nacistickou protižidovskou politiku i odezvou židovské veřejnosti a židovského představenstva na vzrůstající útlak. Zkoumal též vývoj antisemitismu, ale také vztahy mezi judaismem a křesťanstvím či vliv myšlenek pražského Maharala na J. A. Komenského. Kulkovy mnohaleté mezinárodní projekty zanechaly ve výzkumu židovské historie trvalou stopu.

Jako jeho bývalá studentka (M. R.) si vybavuji, s jakým zápalem pan profesor přednášel o konečném řešení a jak emocionálně jej analyzoval, ač striktně vědecky. V soukromých rozhovorech však byl decentní, až plachý. Vidím ho, jak rychle prochází kampusem Hebrejské univerzity, drobný elegán, oblečený v létě v bílé rozhalence, v zimě v saku s pečlivě uvázaným hedvábným šátkem kolem krku.

Rodině, přátelům, kolegům i svým studentům bude velmi chybět.

Lia Kulková-Skálová,
Michaela Rozov

NA KŘÍDLECH ŠECHINY
(KI TISA 2M 30,11–34,35)

On nalezne jej v pouštní zemi, v pustině vyjící prázdnotou,
bude kroužit kolem, stavět a střežit ho jak oka zřítelnici.
Jako sup, když probouzí své hnízdo, se nad mláďaty bude vznášet,
svá křídla rozprostře, vezme ho a ponese na svých perutích. (5M 32,10–11)

Cílem Mošeho písně na závěr celé Tóry nebylo připomínat každému pokolení první vykoupení při východu z egyptského otroctví jen proto, aby nebyl zapomenut začátek jejich národní existence. Důsledné opakování budoucího času v této písni poukazuje na každou budoucnost, v níž Bůh nalezne svá mláďata v tělesné a duchovní „poušti“ a poskytne jim záchranu na křídlech své přítomnosti. Když svou písní, „jež nebude zapomenuta z úst“, uzavírá čtyřicetiletý exodus, posouvá exodus na úroveň opakujícího se zákona pro všechny následující generace. Upamatovává je na věčné pouto mezi Bohem a Izraelem, které se obnovuje, kdykoli Bůh nalezne svůj lid v poušti. Pokaždé znovu platí smlouva, uzavřená na Sinaji: *Sami jste viděli, že jsem vás nesl jako na křídlech supa a přivedl vás k sobě!*

Křídla Boží přítomnosti, Šechiny, jsou místem, v němž nalézáme skutečnost, své místo, které nás nese, obklopuje a staví, učí nás samotné létat. Obraz supa, kroužícího kolem hnízda a nabízejícího křídla mláďatům, aby je na nich nesl, vnucuje i úvahu o rozhodující dávce odhodlání a odvahy, jež přenáší mláďata z hnízda na nabízené perutě. Až se mladý jedinec naučí létat a dospěje, s uznáním si vzpomene na druhého rodiče, který ho z hnízda vystrčil, a jiný, že v důvěře k nabídnuté peruti pod sebou se ani nebál, protože ho z hnízda přenesla síla víry. U skutečných ptáků bychom asi mluvili o iracionálním pudu, ale rozdíl mezi člověkem a živočichem lze najít až na konci jejich schopnosti se učit, začátek je shodný.

I první výlet z hnízda začíná již v hnízdě samém, pokračuje na nastavených křídlech rodiče a končí triumfem samostatného letu. *Nyní však, budete-li poslušni mého hlasu a zachovávat mou smlouvu, budete mi výběrem ze všech národů, neboť má je celá země! A vy budete moji: království kněží a svatý národ!* Každý důležitý pokrok v životě je rozhodováním, zda opustit hnízdo. Samostatně létat se tak učíme s každou další výzvou, před kterou

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Kresba Marcela Sidonová.

jsme postaveni, a nebýt víry ve skutečnost křídel, v našem nitru i vně, bychom zahynuli. Teilhard de Chardin o tom ve stejnojmenné knize mluví jako o „chuti žít“.

V tomto procesu hraje nepochybně podstatnou roli tradice, totiž vědomí zkušených, že to jde. Jako Židé máme výhodu, že známe její lidské počátky, a tak je v našem týdenním oddíle Tóry *Ki tisa* tím, kdo každému z Izraele pomáhá vyletět z hnízda, náš učitel Moše. *Ki tisa*, vybízí ho Bůh, *máš-li povznést hlavu synů Jisraele k jejich úkolům, ať dá každý za svou osobu smírčí peníz a nedojde k pohromě. Každý z registrovaných odevzdá polovinu šekelu, šekelu svatyně, šekelu o hodnotě dvaceti gera, a polovina toho šekelu bude příspěvkem Hospodinu. Při odevzdání příspěvku na usmíření za svou duši nedá bohatý více a chudý méně než polovinu šekelu! Peníze k usmíření vezmeš od synů Jisraele a dáš ten obnos na službu stanu setkání, a bude to synům Jisraele před tváří Hospodina připomínkou k usmíření za jejich duše.*

Obnovovaný akt usmiřování za naše duše odpovídá tak aktu vylétnutí z hnízda. A východiskem k němu je odevzdání poloviny svatého šekelu v celkové hodnotě 20 gera. Proč jednoho člověka zastupuje poloviční šekel a ne celý, vysvětluje vlastně pražský Maharal, když bez přímé souvislosti mluví o dvou stránkách člověka. Pražský Maharal sice v komentáři k *Pirke avot* neuváděl dvě stránky lidské existence do souvislosti s polovinou šekelu v oddíle *Ki tisa*, ale byl si toho zajisté vědom. Člověk je jeden, poněvadž je odvozen od Jednoho, a nese tuto jednotu jako podobu s Ním. Přesto je jenom částí a součástí celku, rodiny, společenství, druhu atd., a tím se od Stvořitele zásadně liší, protože Bůh je nejen jeden, ale i Jediný, je „Já“ všech stvoření a místem každého „já.“

Z důvodů, proč je zapotřebí odevzdat „k usmíření za svou duši“ polovinu šekelu, jsou uvedeny dva. Jedním je rovnost chudého s bohatým, daná redukcí člověka na vědomí jeho odvislosti od Já, jež zahrnuje vše. A to je koneckonců i smyslem důvodu, že kdyby toto pravidlo při registraci jedinců nebylo dodrženo, došlo by k pohromě. A k pohromě dochází vždy, když nedbáme reality, protože ji nevidíme, a zbytečně si o ni rozbíjíme hlavu. Když si – obrazně řečeno – domýšlivě myslíme, že umíme létat a nepotřebujeme se to učit. Tím se vracíme k výše zmíněnému pojmu „povznesení hlavy“ právě prostřednictvím výběru půl svatého šekelu jakožto povinného obnosu, který usmiřuje za duši každého jednoho. Poučné je, že se s tímto termínem setkáváme v příběhu o dvou uvězněných služebnících faraona, číšníkovi a pekaři, jimž Josef vyložil jejich sny. Tomu i onomu prorokoval, že mu faraon „povznese hlavu“, ale u číšníka to znamenalo, že bude omilostněn, a u pekaře, že bude oběšen.

Provází-li člověk vyslovení slůvka „já“ gestem, ukazuje doprostřed prsou, k srdci, sídlu duše. Potom by „povznesení hlavy“ jako sídla lidského rozumu mělo vést k usmíření za duši. Pokud je duše opravdu tím „já,“ jež člověku vdechl Bůh, dokonce i prostý selský rozum koriguje napůl oprávněný pocit, že je člověk Vším. Smyslové poznání může být zavádějící, poněvadž nerespektuje existenci smysly nezachytitelného, ale vždy se cestou evidence „druhého“ může přesvědčit, že takových já, jako jsem já, je nespočet. K závěru, že je každé jednotlivé já zahrnuto v Já, které podmiňuje jejich existenci, může však člověk s pomocí svého rozumu dospět jenom za předpokladu, že vědomí sebe sama přikládá zásadní význam a nepochybuje o jsoucnosti lidské duše.

Efraim K. Sidon

DVOJÍ ZÁCHRANA

Co spojuje Purim a Pesach

Ve dnech, které následují po svátku Purim, odstraňujeme všechny drobky, které zbyly z pečiva Hamanovy uši, a chystáme se na Pesach. Existuje vztah mezi záchranou, již si připomínáme na Purim, a pesachovým zázračným vykoupením.

V týdnech po Purimu čteme kromě týdenní paraši ještě dva speciální předpesachové texty: Oddíl *Para* vysvětluje proces, jímž se může očistit ten, kdo přišel do kontaktu s mrtvým tělem. Za časů Chrámu musel být každý, kdo přinášel pesachové obětiny, rituálně čistý. Tuto čistotu si můžeme připomenout tak, že při úklidu svých příbytků nezapomeneme ani na to, abychom se zbavili svého vnitřního kvasu. Čtení *Hachodeš* vypráví o tom, jak Hospodin sdělil Mojžíšovi příkazy pro lunární měsíc.

Šabat před Pesachem je známý jako velký šabat, šabat hagadol: Midraš nám říká, že o šabatu, který předcházel odchodu z Egypta, objasnil Mojžíš příkazy pro Pesach. Právě proto se stalo zvykem, že rabíni vysvětlují zákony a zvyky spjaté s tímto svátkem.

Tento rok začíná Pesach ihned po šabatu, takže všechny přípravy budou již před počátkem velkého šabatu ukončeny. Znamená to, že rabíni musejí výklad o Pesachu pronést již o předchozím šabatu. A průběh Pesachu se bude lišit i jinak:

Půst prvorozených, jenž obvykle spadá na den před Pesachem, se letos uskuteční již ve čtvrtek, 12. nisanu (25. března). Prvorození muži chodívají na sijum, dokončení čtení talmudského traktátu. Oslava dokončení umožní všem přítomným, aby byli povinností půstu zproštěni.

Letos se posune i úklid chamecu, a to na čtvrteční soumrak. Na různá místa schováme deset kousků chleba, které připomínají deset synů Hamanových a purimový příběh. 13. nisanu (kdy obvykle provádíme závěrečný úklid) napsal Hamanův syn příkaz k zabití Židů. Následné spálení kousků chamce pak symbolizuje, že spiknutí proti Židům se nepovedlo a 14. nisanu bylo zmařeno.

Purim a Pesach však nespojuje jen pár chlebových drobků. Na jaře je vhodný čas k tomu, abychom si uvědomili zázraky, které se v přírodě neustále dějí. O Purimu se božské zázraky uskutečnily v rámci přírody; o Pesachu náš Stvořitel do zákonů přírody zasáhl. Všímejme si zázraků, jež nás obklopují, a buďme za ně vděčni.

Bryan Wood, kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách březen 2021 adar/nisan 5781

Na bohoslužby v synagogách je nutná registrace nejpozději den předem do 12 hodin na e-mailu: rabinat@kehilaprag.cz.
Páteční večerní bohoslužba se koná pouze ve Vysoké synagoze.

Staronová synagoga

5. 3.	pátek		začátek šabatu 17.32 hodin
6. 3.	sobota	**Šabat Para**	
		Ki tisa 2M 30,1–34,35	9.00 hodin
		mf: 4M 19,1–22; hf: Ez 36,16–38	
			konec šabatu 18.40 hodin
12. 3.	pátek		začátek šabatu 7.44 hodin
13. 3.	sobota	**Šabat hachodeš**	
		Vajakhel-Pekudej 2M 35,1–40,38	9.00 hodin
		mf: 2M 12,1–20; hf: Ez 45,16–46,18	
			konec šabatu 18.52 hodin
14. 3.	neděle	**Roš chodeš nisan**	
19. 3.	pátek		začátek šabatu 17.55 hodin
20. 3.	sobota	**Vajikra** 3M 1,1–5,26	9.00 hodin
		hf: Ez Iz 43,21–44,23	konec šabatu 19.03 hodin
25. 3.	čtvrtek	půst prvorozených	4.15–18.55 hodin
26. 3.	pátek	úklid chámecu	začátek šabatu 18.06 hodin
27. 3.	sobota	**Šabat hagadol**	
		Cav 3M 6,1–8,36; hf: Mal 3,4–3,24	
		konec pojídání chamecu	9.37 hodin
		konec likvidace chamecu	10.52 hodin
		maariv	19.00 hodin
		předvečer Pesach	19.15 hodin
28. 3.	neděle	**1. den Pesach** 2M 12,21–51	9.00 hodin
		mf: 4M 28,16–25; hf: Joz 5,2–6,1; 6,27 maariv	19.00 hodin
29. 3.	pondělí	**2. den Pesach** 3M 22,26–23,44	9.00 hodin
		mf: 4M 28,16–25; hf: 2Kr 23,1–9; 21–28	
			konec svátku 20.18 hodin

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.
V sobotu šachrit místo Jeruzalémské v 8.40 hodin.
Mincha v sobotu ve 12.30 (pokud není stanoveno jinak).

5. 3.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	17.32 hodin
12. 3.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	17.44 hodin
19. 3.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	17.55 hodin
26. 3.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	18.06 hodin
27. 3.	sobota	**maariv erev Pesach**	19.00 hodin
28. 3.	neděle	**šacharit 1. den Pesach**	8.40 hodin
		maariv 2. den Pesach	19.00 hodin
29. 3.	pondělí	**šacharit 2. den Pesach**	8.40 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se zde v současné době nekonají.

On-line modlitba

všední dny (neděle – čtvrtek) – maariv, žalmy v 19 hodin:
https://us02web.zoom.us//j/877891782?pwd=QlhOai8vbVBxVkZFRmJ3aThhbk8rQT09
havdala – 15 minut po skončení Šabatu: https://us02web.zoom.us/j/872694949
Pro zaslání hesla kontaktujte rabinát na e-mailu: rabinat@kehilaprag.cz.

Dvar tora rabiho Sidona k aktuální paraše na Zoomu

bude probíhat každý čtvrtek od 19.30 hodin na tomto linku:
https://zoom.us/j/96819439453?pwd=bXoyS2htNFMrY2JFa216MWwxY-kl5dz09, heslo: 840430

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin prostřednictvím on-line platformy Skype.
V případě zájmu o zařazení na seznam nás kontaktujte na e-mailu kehila@bejtsimcha.cz.

Celý rozvrh bohoslužeb se ještě může měnit v závislosti na epidemiologické situaci a aktuálních opatřeních.

VĚTU ZA VĚTOU

Rozhovor s překladatelem a redaktorem Jindřichem Vackem

Foto Jiří Sankot.

Jindřich Vacek *(nar. 1955 v Plzni) vystudoval na pražské Univerzitě Karlově romanistiku (obor rumunština–francouzština). V letech 1980–1984 a 1985–1993 působil jako lektor češtiny na Univerzitě v Bukurešti, kde vydal několik učebnic češtiny a učebnici lužické srbštiny. Po návratu do ČR se začal věnovat překladatelské a redakční práci. Překládá z řady jazyků: kromě francouzštiny a rumunštiny také z italštiny, portugalštiny, sardinštiny, polštiny, lužické srbštiny, hebrejštiny a jidiš. Zmiňme jeho převody knih* Šátek a jiné povídky *od Šmuela Agnona (2000),* Viz LÁSKA *(1997) od Davida Grossmana či* Deník 1935–1944 *od rumunského dramatika Mihaila Sebastiana (2004). V roce 2007 mu byla udělena Jungmannova cena za nejlepší překlad roku 2006. Získal ji za dvousvazkové dílo* Majsebuch aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham. *J. Vacek působí v pražském nakladatelství Argo, v němž založil edici Capricorn, soustředěnou na etnologii.*

V březnu vycházejí v nakladatelství Academia jeho vzpomínky pod názvem Všechny moje toulky*; při této příležitosti jsme ho požádali o rozhovor.*

Jaká byla Plzeň vašeho dětství?

Plzeň mého dětství byla šedá a smutná, trochu poezie do ní vnášely jen nečetné neonové reklamy a tu a tam plynové pouliční lampy, které rozsvěcovali a zhasínali městští zřízenci. Rád vzpomínám na společné zážitky s kamarády, na plzeňská divadla a kina a později samozřejmě na návštěvy synagogy.

Kdo ve vás pěstoval zájem o jazyky a literaturu – nebo jste si k nim našel cestu sám?

Můj dědeček, vídeňský rodák, ovládal kromě češtiny a němčiny také maďarštinu, španělštinu a slovinštinu. Jinak se v naší rodině o jazyky nikdo nijak zvlášť nezajímal. Já jsem jako dítě chodil do experimentální školy s rozšířeným jazykovým vyučováním, jak se tomu tehdy říkalo. Prakticky to znamenalo, že od třetí třídy jsme měli povinnou ruštinu a od páté angličtinu. V patnácti letech jsem se sám naučil mluvit hebrejsky a o rok či dva později jsem pochytil lužickou srbštinu. Na gymnáziu přibyla francouzština a latina, na fakultě rumunština. Vždycky jsem se považoval spíš za lingvistu, o literaturu jsem dlouho zájem neměl. Jako mladý bych nebyl věřil, že ze mě jednou bude překladatel.

Vystudoval jste v letech nejtvrdší normalizace, 1974–1979…

Atmosféra na fakultě byla tíživá, vše probíhalo ve stínu stranické a svazácké organizace. Tón výuky francouzské literatury udával Jan O. Fischer se svým marxismem a v rámci romanistiky chyběla solidní výuka lingvistiky. Po dokončení studia romanistiky jsem ještě před odjezdem do Rumunska vystudoval několik semestrů psychologie, o kterou jsem se tehdy zajímal. Tam byl zcela jiný přístup – na vyučujících byla patrná nechuť k oficiálnímu marxismu, navíc jsem měl z psychologie už něco načteno, takže jsem s nimi mohl vést skutečný dialog.

Dvanáct let jste žil a pracoval v Bukurešti jako lektor českého jazyka. Jaká to byla zkušenost?

Zkušenost to byla neocenitelná, ale také krušná. Připomeňme, že v té době byl v Rumunsku nedostatek základních potravin, v zimě se byty ani pracoviště nevytápěly, takže kojenci umírali na podchlazení, cizinci byli ostrakizováni a lidé se báli tajné policie Securitate. Na univerzitě na jedné straně vládl tuhý režim, ale na druhé straně chaos. Konkrétně na slavistice byl nadbytek vyučujících, ale jejich práce nebyla nijak koordinována. Pokusil jsem se koordinace dosáhnout tím, že jsem napsal čtyři učebnice češtiny, ale rumunští kolegové je nepoužívali.

A jak navštěvovaný byl váš kurz lužické srbštiny? Existuje nějaká snaha – jako v případě jidiš – tento jazyk uchovávat, či dokonce oživovat?

Kurz lužické srbštiny byl navštěvován jen málo a běžně mluvit lužickosrbsky se naučila jediná studentka, což však byl na Bukurešťskou univerzitu úspěch (absolventi slavistiky většinou neovládali aktivně jazyk, který studovali). Pokud jde o lužickou srbštinu, její situace je odlišná od situace jazyka jidiš. Jidiš je známější a možná i prestižnější. Lužičtí Srbové se dělí na většinové protestanty a menšinové katolíky (asi 10 procent venkovského obyvatelstva oficiálně dvojjazyčného území). Protestanti mluví německy a velmi často se považují za Němce. V některých jejich končinách existují snahy o revitalizaci na úrovni školek a škol, ale nejsem si jist, nakolik jsou tyto snahy úspěšné. V katolické Lužici existuje pevné jádro, které lužickosrbsky běžně mluví a odolává germanizaci. Lužickosrbská kultura se těší oficiální podpoře spolkových zemí Sasko a Braniborsko.

Rumunsko byl jediný stát ze všech sovětských satelitů, který po šestidenní válce nepřerušil diplomatické vztahy s Izraelem a z Rumunska se Židé směli do Izraele vystěhovat, za což Izrael platil. Do jaké míry byl tento „obchod“ veřejný a jak pomohl rumunskému hospodářství? Kolik rumunských Židů do Izraele od konce války do pádu komunismu odešlo?

Nevím, nakolik se o tomto „obchodu“ vědělo oficiálně, ale kdo chtěl, ten o něm věděl. Tomu nasvědčuje poněkud cynický vtip na téma „proč pěstujeme včely, a ne Židy, když za ty se platí více“. Myslím, že možnost aliji napomohla tomu, že se Rumunsko dlouho těšilo doložce nejvyšších výhod. Pokud jde o imigraci z Rumunska do Izraele, odhadoval bych počet olim kolem tří set tisíc.

Kteří spisovatelé vzešli z vlny rumunské aliji do Izraele? A píší tito autoři rumunsky, nebo hebrejsky? Překládal jste z nich někoho?

Asi nejznámějším izraelským spisovatelem pocházejícím z Rumunska byl bukovinský rodák Aharon Appelfeld, který v roce 2005 v internetové anketě 200 největších Izraelců obsadil 157. místo. Ten však psal hebrejsky a vzhledem ke smutné rodinné historii neměl důvod vzpomínat na Rumunsko v dobrém. Rumunsky

psal Eugen Luca, jehož autobiografický román *Pogrom* jsem přeložil pro nakladatelství Argo.

Když jste žil v Bukurešti, dostal jste se do kontaktu s židovskou kulturou? Byli lidé, kteří chodili na bohoslužby, pod dohledem Securitate?

Židovskou kulturu jsem v Bukurešti aktivně vyhledával. Kupoval jsem si jidiš knihy, chodil jsem do jidiš divadla a nějakou dobu jsem odebíral i židovský časopis *Revista cultului mozaic*, do kterého jsem po pádu komunismu sám přispěl článkem o židovských motivech v díle Ladislava Fukse. Ten doplnil vlastním článkem o ekumenismu tehdejší rumunský vrchní rabín David Moses Rosen.

Do synagogy se chodit dalo, dokonce se tam objevovali lidé, které jsme si spojovali s marxismem (mj. jazykovědec Alexandru Graur). To byl velký rozdíl v porovnání s rumunským pravoslavím. V jeho případě bylo vykonávání kultu nežádoucí. Protináboženské tažení zacházelo tak daleko, že třeba při překládání zahraničních filmů se nesměly překládat obraty typu „díky Bohu“, „chraň Bůh“.

Byli židovští autoři na černé listině (jako v Československu)?

Židovští autoři v Rumunsku běžně vycházeli. Stinnou stránkou jidiš literatury vycházející v Rumunsku byl fakt, že byla prosáklá oficiální ideologií. Když jsem během své první návštěvy Plzně věnoval panu Alexandru Glückovi několik knih v jidiš, měl velkou radost, ale když se do nich začetl, znechuceně je odložil. Lze však říci, že přítomnost židovské kultury a Židů vůbec pro mě byla v tehdy tak nehostinném Rumunsku velkou oporou.

Rád bych vzpomněl doktora Aristida Pappa, který pocházel ze „smíšené“ rodiny – jeho otec byl Sefard a matka Aškenázka. Doktor Pappo rovněž publikoval v časopisu *Revista cultului mozaic*, ale raději pod pseudonymem, rumunské podpoře židovské kultury příliš nevěřil. A nesmím zapomenout na pana Samuela Steina, vynikajícího znalce hebrejštiny i jidiš, jehož přínos židovské kultuře v Rumunsku byl nezpochybnitelný. Působil jako redaktor v časopisu *Revista cultului mozaic*, ale také doučoval herce ze Židovského divadla T. E. S. (v jidiš Jidiše meluche teater), kteří neovládali jidiš vůbec nebo jen nedostatečně. Doučoval i Maiu Morgensternovou, jež v Gibsonově *Umučení Krista* ztělesnila postavu Kristovy matky.

Na co z této doby nejraději vzpomínáte – a co ve vás naopak zanechalo negativní pocity?

Byl jsem moc rád, že jsem měl možnost si zaučit a napsat několik vysokoškolských učebnic. V tehdejším Československu bych jako nečlen komunistické strany takovou šanci nedostal. Ale nejraději vzpomínám na přátelství z té doby. Pro Rumuny tenkrát platil zákaz styku s cizinci, a tím víc bylo třeba vážit si těch, kdo se s námi vzdor zákazu přátelili. Ze členů katedry slavistiky mě zvala domů kolegyně Alexandra Toaderová, známá překladatelka z češtiny, a to až do doby, kdy jí to zakázal její syn, protože se obával, že bude mít potíže v práci. Dobrým přítelem byl profesor hry na kytaru Ion Mihăiescu, mým velmi blízkým přítelem byl Vlad Djamo, jenž později proslul jako prozaik a dramatik pod jménem Vlad Zografi. Ostatní moji místní přátelé a známí byli Židé.

Velmi těsné přátelství vzniklo mezi mnou a mými polskými kolegy na fakultě, konkrétně s Włodkem Gruszczyńským (a jeho ženou Ewou) a Magdalenou Sekałovou (a jejím mužem Borysem). Můj otec neměl z koncentračního tábora s Poláky dobré zkušenosti, ale já jsem se na polské přátele mohl vždy ve všem spolehnout. A co ve mně zanechalo negativní pocity? Asi ta ostrakizace cizinců.

Roku 2007 jste dostal Jungmannovu cenu za překlad *Majsebuchu*, knihy jidiš legend a příběhů z roku 1602, kterou jste si sám zredigoval, vydal a distribuoval. Řekl byste o tom pár slov?

Především jsem si musel pořídit původní text v jidiš. Tahle kniha legend, o které se tolik psalo, se na stránkách pojednání o dějinách literatury jidiš sama stala legendou a další legendou se potom stalo mé pátrání po jidiš textu. Vypůjčil jsem si totiž argentinské vydání *Majsebuchu* a ke svému velkému rozčarování jsem zjistil, že tato edice obsahuje jen výbor příběhů, navíc převedených do moderního jidiš. Začal jsem tedy horečně pátrat po původním textu. Nakonec mi polská pracovnice v pařížské Medemově knihovně poradila, že *Majsebuch* před několika týdny vyšel v bilingvním jidiš-francouzském vydání ve Švýcarsku. Tak jsem se tedy dostal k původnímu textu.

Knihu jsem vydal ve dvou dílech, první v roce 2005 a druhý v roce 2006. Většinu výtisků distribuoval Kosmas, ale některá knihkupectví v centru Prahy jsem zásobil sám, za sníženou cenu jsem je nabídl několika židovským obcím a dvěma katedrám na dvou univerzitách. *Majsebuchu* se dostalo poměrně široké publicity, a to nejen v tištěných médiích. Informovala o něm i Česká televize a v Českém rozhlasu se z něho četlo na pokračování. První díl knihy byl velmi rychle rozebrán, druhého se prodalo méně výtisků.

Byli v plzeňské židovské obci lidé, kteří se k nám po válce dostali z Podkarpatské Rusi a mluvili jidiš? Co pro vás tento jazyk znamená?

Plzeňskou židovskou obec jsem znal od roku 1970. V té době z lidí, s nimiž jsem se setkával, pocházeli z Podkarpatské Rusi manželé Gottesmanovi. Ti také ovládali jidiš, ale mezi sebou mluvili maďarsky. Jidiš dále uměl předseda obce Jiří Held, původem ze Stanislavova (dnes Ivano-Frankivsk na Ukrajině), a Alexandr Glück, který do Plzně přišel z východního Slovenska. Možná jidiš ovládali i další členové obce, s nimiž jsem nepřicházel do styku. Plzeňská obec tenkrát měla asi sto členů, ale do synagogy chodilo jen málo lidí, v předvečer šabatu se téměř nikdy nesešel minjan. Jazyk jidiš je pro mě důležitý, ale bohužel ho neovládám tak dobře, jak bych chtěl.

Jak má vypadat dobrý překlad – řídíte se heslem starých latinářů: „Tak věrně, jak jen možné – tak volně, jak nutno“? Jste přítelem poznámek pod čarou?

S tím heslem se rád ztotožním, ale v praxi je to svízelnější. Vzhledem k vysokému počtu u nás vydávaných překladů není možné všechny pokrýt skutečně dobrými překladateli. Často jde o překlady spíš volné, a když jsem nastoupil do nakladatelství Argo, v prvních letech jsem značné množství překladů předělával větu za větou. Poznámky pod čarou nemám rád, přednost dávám vysvětlivkám na konci knihy. Pokud to text příliš nezatíží, přidám vysvětlení reálií přímo do textu překladu.

V nakladatelství Academia právě vychází vaše kniha *Všechny moje toulky*. Jak velkou roli v ní hraje literatura?

Jako překladatel jsem se o spisovatelích a literatuře samozřejmě zmiňoval. Než však zodpovím vaši otázku, musím předeslat, že původní rukopis mé knihy měl 600 normostran, ale na pokyn nakladatelství jsem byl nucen jej zkrátit na pouhých 400 normostran. (*pokračování na str. 12*)

SKICÁK ALFRÉDA JUSTITZE

„Vše, co se kdysi dělo v prarodičích, ať mluví“

Konec ledna 1934. Bílý jednolůžkový pokoj v bratislavské nemocnici, ve kte-

rém na kovovém lůžku polehává Alfréd Justitz, čtyřiapadesátiletý český malíř a kynolog, voják v zákopech Velké války. Ve špitále tráví už skoro jedenáctý měsíc. K tyfovému onemocnění se přidal hnisavý zánět pohrudnice. Stav nezlepšil ani léčebný pobyt v Tatranské Poliance.

Malíř je zesláblý a vyhublý, jeho bujná kštice prořídla a zešedivěla. Pruhované pyžamo na něm vlaje, ale Justitz nepřestává doufat v návrat k malířskému stojanu. Přednosta bratislavské kliniky prof. Stanislav Kostlivý, vídeňský Čech s kořeny v Domažlicích, je vyhlášený chirurg a za svým pacientem často dochází. Dokonce se s churavým malířem, který souhlasil, nechá v pokoji s ostatními kolegy-lékaři vyfotografovat. Justitz je zarostlý plnovousem a působí bezbranně, nikoli však odevzdaně. Přítel Emil Filla chystá v Praze Justitzovu výstavu, a tak mu, sedě na lůžku a opřen o polštář, Justitz ještě stačí začátkem února rozepsat dopis: „Těším se na práci a nemohu se dočkat dne, až opět budu malovat. Bude to ještě chvilku trvat – toť víte. Ta díra do těla je sice již skoro zahojená, ale nyní bude třeba, aby to všechno se nejen uklidnilo, nýbrž též zesílilo.“ Dopis už nedopíše, 9. února 1934 umírá. Poslední rozloučení s malířem se koná o pár dní později v Brně a pohřben je na Vysočině, ve svém rodišti, na židovském hřbitově v Nové Cerekvi.

BYL MĚSTYS MALÝ

Justitzův hrob, vysoká stéla, šedomodrý mramorový sloup podpírající vysočinské nebe, patří od té chvíle k poutním místům českého umění. Ostatně Nová Cerekev má v sobě zvláštní magii – dva židovské hřbitovy a vysoká synagoga v maurském stylu, zrcadlící se v sousedním rybníku, vytvářejí zajímavý celek, málokde viděný. Mimochodem, z tohoto místa pochází babička (z matčiny strany) Gustava Mahlera. V tomto městysi, jehož atmosféru mohou evokovat verše jiného rodáka z tohoto kraje, básníka Antonína Sovy („Byl městys malý… / Jen vrabců sbor tu ruší příval ticha, / a ržání koně u hostinských jeslí; / jak z podsklepí cink sklenic okny zvoní“), se Alfred Justitz narodil v létě 1879. Jako syn vesnického lékaře měl možnost důvěrně poznat rodný kraj a jeho obyvatele. A také sem později pravidelně zajížděl a v okolním plenéru hojně maloval. Zvlášť po roce 1905, kdy mu umírá otec a velké rodinné hospodářství č. p. 44 (i s honitbou) přebírá Alfrédův bratr Arnošt (1875–1938), který opouští slibnou kariéru architekta.

Alfréd bratra všemožně podporuje a pomáhá mu i s vyřizováním úřední korespondence. V domovských končinách i na cestách (studijně v Německu, ve Francii), vevázán v neviditelná vlákna svých židovských předků, si uvědomuje hlubokou přítomnost v příběhu svého rodu. V jednom dopise příteli Jurenkovi do Loun píše: „Celý komplex, který jmenujeme život, má být obsažen v každém obraze, veškeré touhy, radosti i stíny, ba snad i vývoj člověka z dob dětství, ba dokonce vše, co se kdysi

dělo v rodičích a prarodičích, mluví s sebou.“

JIHLAVSKÁ INICIACE

Vedle Cerekve a jejího okolí probudilo v Justitzovi malíře ještě druhé vysočinské místo, a to město Jihlava. Po ukon-

čení národní školy v rodišti začal navštěvovat vyšší reálku v Jihlavě (1891–1899), kde o pár let později bude trpět básník Bohuslav Reynek. Pro Justitze reálka znamenala solidní základy kreslení. Jihlava mu však dala také iniciační zážitek, o kterém bude později vyprá-

vět: „…a pak jsem viděl jednou v jedné tiché uličce malovat malíře Havelku.

Zelinář, u kterého jsem si kupoval láčené okurky a ovoce, převzal úkol mne představit. Byl jsem strašně rozrušen a od toho dne jsem věděl, že budu malířem.“

Justitz, patrně pod vlivem bratrovým, odchází po maturitě v roce 1900 do Prahy studovat architekturu (na německou techniku k prof. Kotěrovi),

Se spolužáky z AVU. Zleva: J. Matějka, J. Obrovský, A. Justitz, V. Skála.

kterou však po dvou měsících opouští, aby začal studovat malbu na AVU (nejdříve u M. Pirnera, poté u Thieleho). Aby posléze pokračoval ve studiu na akademii v Karlsruhe. Jenže do toho přichází, jak již bylo zmíněno, smrt otce, který syna výrazně finančně podporoval, a Alfrédův návrat domů do Cerekve.

SKICÁK: MEZI PŘESNOSTÍ A ŽIVELNOSTÍ

A právě z tohoto raného období se dochoval Justitzův náčrtník v šedé vazbě. Je uložen v archivu Městského muzea A. Sovy v Pacově a v šedesátých letech jej muzeu darovala malířova švagrová Růžena Justitzová-Kozlíková z Nové Cerekve.

Skicák je zcela pokreslen, včetně předsádek; několik kreseb je hnědě či modře dokolorovaných, jinde jemně dokreslených pastelkami. Škála motivů a technik je široká. Od jednoduchých karikaturních kresbiček a výstižných náčrtků profilů (chopinovské hlavy, Ježíš, vousatí mudrci) až po precizní i rychle nahozené studie anatomie končetin a atleticky vypjatých těl v rozličných pohybech či prokreslené studie mraků, výsečí krajin, ulic, architektonických detailů staveb a skulptur. Na kresbách se objevují motivy mytických rytířů a rytířek, sošné postavy antických žen, pochopitelně psi (dokonce jednoho nechal malíř očurávat antickou skulpturu), lebky, zřejmě variace na Mínotaura, Samson, Salome s tácem a hlavou Jana Křtitele, opice-golem, ramenaté postavy vysočinských venkovanů se zemědělským nářadím. Pozoruhodné je antikizující oplakávání ukřižovaného, který jednu ruku soucitně natahuje, či podivuhodný tanec smrti, která rajtuje mezi podivnými figurami (lékař? prelát? marnivá žena?). Ke skicáku je přiloženo několik volných lístků s dalšími náčrtky a perokresbami (variace zátiší, mistrná malá kresba Rembrandtova autoportrétu a zase chlupatý pes).

Náčrtník je skoro až intimním vhledem do Justitzova umění ještě daleko předtím, než se stal malířem, čerpajícím z podnětů Cézanna, Deraina či Picassa, od kterých se posléze pokoušel odstoupit. Justitzův náčrtník není deníkem, zaznamenávajícím každodenní podněty, ale malou dílnou, pracovním stolem, na kterém si zkouší a hledá. Je z něj patrné, že byl ve škole veden k precizní kresbě. Kresebnou techniku perfektně ovládal a jistě jej provokovala chladná přesnost antických modelů, kterou se pokoušel napodobovat

hrotem tužky. Skicák předznamenává Justitzův budoucí zápas mezi intelektuální ukázněností a živelností malby, mezi potřebou přesnosti a vášnivým temperamentem. Slovy Václava Zykmunda: „Snahy po architektonice obrazu a současně jakýsi stud před možnostmi spontánního projevu, který nesporně měl a který v sobě neustále krotil... (...) Byla to tvrdá škola, která z Justitze udělala zručného kreslíře s vyvinutým smyslem pro čistotu a preciznost linie, jednoduchost a čirost přednesu.“

Součástí skicáku je také autorův autoportrét, patrně vůbec první, který známe. Ze střídajícího se rytmu šrafur a stínů vystupuje křehký obrys útlé, podlouhlé mladické tváře, jen mírně skloněné. Bujný vír vlasů a pod nimi dvě hluboce položené oči. Zasekávají se do nás. Vidoucí, který malbou promluvil za svůj rod.

Miloš Doležal

OD LENINA PO STALINA

Kniha Petera Demetze Diktátoři v kině

Emeritní profesor Yaleovy univerzity, pražský rodák Peter Demetz (nar. 1922), je významným germanistou, odborníkem na srovnávací literaturu a překladatelem české literatury do němčiny. Po emigraci roku 1948 žil v Mnichově, pracoval v Rádiu Svobodná Evropa, poté odjel do USA, kde působil na Yaleově univerzitě. Jeho otec Hans Demetz byl dramaturgem pražského a brněnského německého divadla. V českém překladu mu vyšlo sedm knih: *České slunce, moravský měsíc* (1997), *René. Pražská léta Reinera Marii Rilka* (1998), *1909: Aeroplány nad Bresciou* (2003), *Praha černá a zlatá* (2004), *Dějiště: Čechy* (2008), *Praha ohrožená 1939–1945* (2010) a *Děti v Brně* (2015). Na sklonku loňského roku k nim přibyla osmá: *Diktátoři v kině. Lenin, Mussolini, Hitler, Goebbels, Stalin,* napsaná německy a vydaná jen o rok dříve v nakladatelství Zsolnay (Hanser).

Peter Demetz v roce 2012. Foto archiv.

Je pozoruhodné, jak málo ztrácí s přibývajícím věkem Demetzovo myšlení i psaní na kvalitě, někdy by se chtělo říci, že snad i naopak, kdyby ta kvalita, doprovázená občas mírnou ironií a smyslem pro humor i paradox, tu nebyla prakticky od začátku. A tak skutečnost, že autor knihu dokončil bezmála stoletý (přesněji řečeno v 96) je sice hodná povšimnutí i úcty, ale současně není z kvality textu rozpoznatelná. Nebýt toho, že v první kapitole Demetz vzpomíná, jak se na začátku třicátých let 20. století v Brně stal filmovým fandou a jak ho vášeň pro film, stejně jako většinu jeho vrstevníků, provázela celým životem, možná bychom si ani neuvědomili, že ty biografy, filmy, které se v nich promítaly, a lidi, kteří na ně s nadšením chodili, popisuje někdo, kdo u toho tehdy před devadesáti roky osobně byl.

Patří k velkým Demetzovým přednostem, že si na základě přímé účasti na tom, co dnes už skoro výlučně spadá do kompetence historiků, které od událostí první poloviny minulého století dělí dvě a mnohdy i tři generace, neosobuje patent na pravdu a prakticky nikdy nementoruje. To, co z vlastní zkušenosti ví, dokáže propojit s vědeckou akribií a přístupem v celek, který je živý, čtivý a faktograficky přesný.

To všechno platí i o *Diktátorech v kině*, které teď máme možnost číst česky. Pozoruhodná už je sama věrnost tématu. Málokterý autor by si v souvislosti s Leninem, Hitlerem nebo Stalinem odpustil historické exkurzy a rozsáhlá morální odsouzení. Z kontextu je pochopitelně zřejmé, o jaká monstra a vrahy se jedná – kniha však sleduje především jejich vztah k filmu, k fenoménu, který tak výrazně poznamenal 20. století a v předtelevizní době ovlivňoval nejen masy, ale i ty, kdo se s nimi prostřednictvím „pohyblivých obrázků“ snažili manipulovat. Než se Evropa a svět po roce 1933 ustálily do dvou táborů, byly hranice mezi totalitou a demokracií, diktaturou a zvolenou vládou po určitou dobu neostré, místy nezřetelné a obě možnosti řízení veřejných věcí v řadě zemí ještě otevřené. Demetz nám ukazuje, jakou roli v tomto málo přehledném prostředí sehrál film a jeho protagonisté. Jak byli režiséři, filmové hvězdy, producenti i scenáristé vystaveni různým politickým tlakům a jak jim dokázali (nebo nedokázali) v různé míře oponovat. A také, jak až do vstupu USA do druhé světové války se všude promítaly americké filmy, které milovali jak řadoví diváci, tak v přítmí svých soukromých promítacích sálů i diktátoři a jejich nejbližší pomocníci. Sem patřily třeba filmy, ve kterých vystupovali Laurel a Hardy, ve třicátých letech nesmírně populární.

Samostatnou kapitolou je Stalin. Ten po druhé světové válce ještě rozvinul svůj manipulativní talent a řídil, ostatně jako skoro všechno v SSSR, i ruský film. Není vyloučeno, že snadnost, se kterou se na jeho pokyny měnila na filmovém plátně historie a pravda ve svůj opak, v něm mohla utvrzovat pocit vlastní všemohoucnosti i vůči realitě jako takové. Ten byl ale v různé míře vlastní i všem dalším protagonistům Demetzovy zajímavé i poučné knihy, ze které přinášíme několik kratších ukázek.

jd

* * *

GOEBBELS

Dr. Joseph Goebbels, katolík z Porýní, od dětství s ortopedickou vadou nohy, se chtěl stát básníkem a spisovatelem, ale o jeho básně, autobiografické romány a dramata nikdo nejevil zájem. Své komplexy a tělesné postižení si kompenzoval politickou kariérou, která ho jako neochvějně oddaného Hitlerova komplice vynesla na post nejmocnějšího funkcionáře ovládajícího média třetí říše. V červenci 1944 ho Hitler jmenoval generálním zmocněncem pro vedení totální války. Když Hitler s Evou Braunovou v berlínském bunkru spáchali sebevraždu, stal se Goebbels na jeden den říšským kancléřem, než si se svou manželkou rovněž sáhli na život. Na onen svět s sebou vzali i svých šest dětí, které otrávili.

Dne 4. března 1933 tento nový říšský ministr, sebevědomý šestatřicetiletý muž, hrdý na své jmenování, složil slib do Hindenburgových rukou. Ani chvíli neotálel a úřad přes noc přebudoval podle koncepce, kterou předtím dlouhé měsíce plánoval. Vytvořil sedm odborů, kromě odboru právního a správního (I) a propagandy (II) ještě odbor pro rozhlas (III), tisk (IV), film (V), hudbu, divadlo a umění (VI) a odbor obrany (proti dezinformacím doma i v zahraničí) (VII). Goebbelse pak stálo velké úsilí najít vhodného a výkonného vedoucího odboru filmu. Tři týdny po složení slibu, 28. března 1933, svolal do hotelu Kaiserhof, který sloužil jako Hitlerův hlavní stan, konferenci filmových tvůrců včetně ředitelů UFA. Vystupoval tam coby dobře informovaný a tolerantní milovník filmu důvěrně obeznámený s významnými evropskými a americkými filmy a prohlásil, že filmové umění má „zůstat svobodné“, avšak „vázané určitými normami“ – jakými, zůstalo otevřenou otázkou. Aby dosvědčil svůj hluboký zájem o film, uvedl čtyři filmy, kterých si bez ohledu na jejich politickou tendenci a personální otázky zvláště vážil jako uměleckých děl – *Křižník Potěmkin* Sergeje Ejzenštejna, *Annu Kareninovou* režiséra Irvinga Thalberga s Gretou Garbo, *Nibelungy* Fritze Langa a film Luise Trenkera *Rebel.* Mezi hosty bylo mnoho

členů strany v uniformách, hvězdy jako Emil Jannings, Hans Albers, Willy Fritsch, ale i Grete Mosheimová a Lucie Mannheimová (obě židovského původu).

Další den se v hotelu Kaiserhof konaly soukromé rozhovory představenstva společnosti UFA, které se radilo, zda dále zaměstnávat židovské tvůrce a zaměstnance – ve stejnou dobu, kdy Goebbels uveřejnil svoji nechvalně známou výzvu k bojkotu židovských obchodů a SA pomáhaly bojkot prosazovat násilím. Shodli se na 27 lidech, které propustí. Šlo o vedoucí produkce, režiséry, scenáristy, skladatele, techniky, a dokonce i zaměstnance v kancelářích a sekretářky. Mezi prominenty byli zákazem postiženi producent Erich Pommer (*Metropolis*) a režisér Erik Charell (*Kongres tančí*), jejichž smlouvy byly zrušeny. Znamenití scenáristé jako Robert Liebmann a Hans Müller dostali výpověď, v případě některých kancelářských sil se přistoupilo na „pomalou redukci“ personálu. Conrad Veidt, který se prý v Kaiserhofu taky ukázal, podepsal dotazník demonstrativně jako „Žid“ a se svou maďarsko-židovskou snoubenkou Ilonou Pregerovou zamířil do Londýna. Režiséra filmu *Nibelungové* Fritze Langa si Goebbels pozval k osobnímu pohovoru, zdůraznil sympatie, které k němu Hitler chová, a nabídl mu jednu z nejdůležitějších vedoucích pozic v německém filmovém průmyslu – to Langovi stačilo k tomu, aby ještě téhož odpoledne odjel rychlíkem z Berlína do Paříže.

J. V. Stalin při práci. Foto archiv.

STALIN

V prvních březnových dnech roku 1937 (během teroru ve znamení rozsáhlé vlny procesů proti starým bolševikům) se rozhoduje o osudu filmu Sergeje Ejzenštejna *Běžin luh*. Šumjackij posílá části druhé verze do Kremlu. (Stalin pochybuje o bílých holubech vzlétajících z plamenů.) Ústřední výbor vydává rezoluci, ve které se požaduje okamžité zastavení filmových prací na *Běžině luhu* jako na „politicky zavádějící a antiumělecké produkci“. Šumjackij se snaží svalit veškerou vinu za nezdar na Ejzenštejna. Od 19. do 21. března se koná moskevské zasedání, které film zavrhne (Ejzenštejn přijímá rozsudek s pokorou), a 28. května vyjde dokonce kniha s příspěvky Šumjackého, Ejzenštejna a prominentních kritiků, která znovu definuje hříchy filmu a v níž se Ejzenštejn opět bez odporu vyzná ze svých subjektivních nepravostí. Šumjackij je v roli žalobce a obviňuje Ejzenštejna, že třídního nepřítele ztvárnil jako boha Pana na symbolistickém obraze, mladého pionýra jako mlčícího anděla a že podcenil všudypřítomnou moc strany. Ejzenštejn vystupuje v sebeobžalobě proti svému individualismu a ctižádosti experimentovat, která vedla k politickému selhání.

V dubnu psal Ejzenštejn další dopisy Ždanovovi a Stalinovi, Šumjackij je směřuje adresátům a připojuje požadavek, aby ústřední výbor pronesl v této záležitosti poslední slovo a jednou provždy zakázal Ejzenštejnovi pokračovat v práci. Šumjackého horlivost jasně ukázala, že špatně odhadl své postavení a vliv, neboť jeho nepatřičně ultimativní požadavek vůči ústřednímu výboru měl za následek, že jeho členové nakonec v Ejzenštejnově případě hlasovali – většina, včetně Ždanova, Molotova, Vorošilova a samotného Stalina, pro Ejzenštejna, jediný Kaganovič proti němu. A tak se usnesli, že dají Ejzenštejnovi ještě jednu šanci. Ejzenštejn si poznamenal do svého deníku, že „žije jako ve skleněné rakvi“. Již 18. května však poslal zprávu Jeleně Sokolovské, ředitelce Mosfilmu, aby mu zaslala návrh na nový film. Šumjackij směl ještě rok úřadovat jako šéf sovětské kinematografie. Dne 8. ledna 1938 byl svého úřadu zbaven a poslán do provincie, 28. června byl zatčen, obžalován ze sabotáže a špionáže a 29. července 1938 popraven.

Sergej Michajlovič Ejzenštejn. Foto archiv.

(...)

Stalin viděl *Maximovo mládí* během jednoho měsíce pětkrát. Své kritické argumenty proti Pudovkinovu *Admirálu Nachimovovi* (1946) formuloval ostřeji, Pudovkin musel vyrobit novou verzi podle seznamu Stalinových přání, a teprve pak mohl film po roce projít nejvyšší kontrolou. Po svém prvním přezkoumání obvinil Stalin slavného Pudovkina (jeho *Matka* v Gorkého verzi, heroická dělnice v roce 1905, ho proslavila po celém světě) z „neznalosti historie“. Ve svém filmu o obránci Sevastopolu prý ukazuje „dvě nebo tři papírové lodi, zbytek je balet a všemožné vycpávky, aby se publikum pobavilo“. Rusové „přece zajali celou skupinu tureckých generálů“, ale film to neukazuje. „Proč?“ Možná proto, „že je mnohem snazší předvést balet“. Pudovkin byl ochoten se poučit. Natočil požadované bitevní scény, zkrátil balet a byl i se svými spolupracovníky promptně odměněn Stalinovou cenou.

(...)

Ke sklonům moderních diktátorů patřilo, že se sami předjímali jako figury reálných dějin nebo se analogicky spatřovali v charakterových vlastnostech jiných postav. Mussolini byl nakloněn podpoře filmů, které představovaly nějakého antického vládce nebo Mediceje jako anticipaci jeho politiky, a dokonce i egoista Hitler se nebránil pokusům úředních interpretů nacházet podobnosti mezi svým osudem a životem pruských korunních princů. Sakrální ztotožnění historické postavy a figury vládce a spasitele byla spíše sovětská zvláštnost, v níž rozporuplnou kombinaci tvoří zděděná zbožnost a tradiční analfabetismus, jenž usiluje o obrazy místo o slova. Lenin, ve shodě se svou chotí, odmítal jakékoli ztvárnění svého života (stačily týdeníky, které točil Tisse), avšak po jeho smrti nebo od vzniku filmu Dzigy Vertova *Tři písně o Leninovi* (1934) a dalších už se lavina nedala zastavit. Stalin, dbající na kult své osobnosti, inicioval a sám také podporoval anticipaci, analogii a ztotožnění. Novější dějiny sovětského a ruského filmu (1999) od Christine Engelsové zaznamenávají osmnáct filmů o Leninovi a třicet o Stalinovi.

Peter Demetz: Diktátoři v kině. *Vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury a Ústav pro studium totalitních režimů v roce 2020. Z němčiny přeložili Zdeněk Mareček a Pavel Váňa, 234 stran, pevná vazba, dokumentární fotografie v textu. Doporučená cena 349 Kč.*

„DOUFÁM, ŽE TO NENÍ NAVŽDY“

Neznámý dopis Karla Poláčka manželům Palivcovým

Pražské nakladatelství Torst vydalo nedávno druhou část korespondence českého básníka, esejisty, překladatele a diplomata Josefa Palivce (1886–1975), manžela Heleny Čapkové (sestry bratří Čapků). Palivec působil na ministerstvu zahraničí, po únoru 1948 upadl v nemilost a ve vykonstruovaném procesu byl odsouzen na dvacet let do vězení; odseděl si polovinu (1949–1959). Torst již vydal celkem pět svazků Palivcova díla: *Básně, eseje, překlady*; *Prózy, listy z vězení, pozdravy přátel*; *Listář 1* a nyní *Listář 2*.

Zatímco první *Listář* zahrnoval dopisy s nejbližšími, *Listář 2* obsahuje dopisy s téměř dvěma stovkami literátů z období let 1924–1974. Některé jsou ryze pracovní a věnují se překladatelským a redaktorským záležitostem (mj. s R. Weinerem, E. Hostovským či P. Eisnerem), jiné jsou hodně osobní. Nejdůvěrněji si J. Palivec psal s básníky Jaroslavem Seifertem a Vladimírem Holanem, přátelský vztah prozrazuje i korespondence s Františkem Halasem. Po věznění se Palivec snažil dohnat ztracený čas i tím, že se zajímal o mladší generaci básníků a překladatelů: spřátelil se s I. Wernischem, M. Topinkou a také s naším zesnulým kolegou Tomášem Pěkným. Ten Palivcovi píše o tom, jak probíhal „normalizační proces“ v nakladatelství Mladá fronta, v němž působil jako redaktor poezie a z něhož musel roku 1970 odejít a začít se živit manuálně.

VLEPENÝ V KNIZE

K Palivcovým přátelům patřil i spisovatel Karel Poláček (1892–1945) a právě u něj nechal jednu z pěti kopií posledního dílu cyklu o „okresním městě“, který již za okupace nemohl vyjít. Čtyři kopie zřejmě nadobro zmizely a z Palivcovy se zachovalo torzo (asi 60 stran), jež je tématem části korespondence s petrohradským bohemistou (a překladatelem Poláčka do ruštiny) Olegem Malevičem. Manželé Palivcovi Poláčkovi a jeho druhé manželce Doře Vaňákové za protektorátu pomáhali; bydleli blízko, a tak k nim Poláček chodíval po setmění z Ruské ulice č. p. 10 do jejich domu na tehdy vzácnou zrnkovou kávu.

Editorka korespondence Stanislava Fedrová dlouho pátrala i po dopisech od K. Poláčka. Na poslední chvíli, když byla již hotova sazba knihy, se jí skutečně podařilo nalézt v Palivcově knihovně v protektorátním vydání románu *Hostinec U kamenného stolu* z 1941 (krytého jménem Vlastimila Rady) vlepený poslední spisovatelův dopis Palivcovým. Byl napsán koncem června nebo začátkem července 1943 před deportací do Terezína. Dosud neznámé a nikdy nepublikované rozloučení bylo v *Listáři 2* zařazeno do Dodatků a zní takto:

Milá paní Heleno Palivcová a příteli Josefe!

Za nějaký čas (přibližně za čtrnáct dní) budou nás deportovat kamsi, proslýchá se, že do Polska. Loučím se tedy s Vámi, doufám, že to není navždycky a možná že ani na dlouho. To ale nechám na Pánubohu, ten ať už to zařídí, jak za dobré uzná, já se mu do toho nechci plést.

Při této příležitosti musím Vás obtěžovat prosbou. Jede asi za tři čtyři dny matka mé ženy. Je to stařena chudobná jako kostelní myš, která vůbec nemá nic na sebe. Tak bych prosil moc milostivou paní, kdyby měla po sobě nějaký teplý kousek, který může postrádat, aby nám to po osmé hodině poslala, nebo kdyby to nešlo, že bychom si pro to poslali sami. Nerad obtěžuju, ale to víte, ta věc přišla dost najednou a teď je všude poplach a shánění. Pro sebe a pro ženu bych potřeboval pořádný plášť do deště, my si je nemůžeme koupit, protože nemáme body. Tak jestli něco takového staršího máte, tak buďte už od té lásky. My se musíme starat také o jiné, kteří jsou na tom ještě hůř než my.

Tak to by bylo všecko, a protože se pro krátkost času a jiné překážky [nemohu] rozloučit s každým, vyřiďte, prosíme Vás, pozdravy všem známým, zejména básníkům. Mějte se krásně a vzpomeňte si občas na

Poláčka + stařenu

Když něco bude, tak, prosím Vás, pošlete to po osmé hodině nebo si pro to pošleme spolehlivou osobu.

Poláčkovu prosbu Palivcovi nemohli vyplnit, neboť když jim ji psal, byli na venkově. Jak píše Palivec ve vzpomínce na K. P. v *Listáři 1*: „*Když r. 1943 Karel Poláček odjížděl do Terezína, byli jsme právě venku. Po návratu do Prahy našli jsme od něho na rozloučenou ve schránce původní vydání Hlaváčkovy knížtičky Pozdě k ránu.*“ **(am)**

VĚTU ZA VĚTOU

Rozhovor s Jindřichem Vackem

(*dokončení ze str. 7*)

Tím, že byl rukopis zkrácen o plnou třetinu, byl čtenář ochuzen o řadu zajímavých informací a postřehů. Při krácení textu jsem se snažil ponechat nedotčené pasáže věnované dětství, Lužickým Srbům a Židovstvu (musel jsem ale vypustit některé informace o Židech v Moldavské republice). Nejvíce se redukovaly stránky věnované Izraeli, Albánii a Moldavské republice, to jsou jen pouhá torza původního textu. V posledních dvou kapitolách píši o autorech, o kterých jsem se už zmiňoval, a také o zajímavém, dnes už zesnulém moldavském spisovateli Vasilem Vasilachem. Zejména v poslední kapitole si stručně všímám knih, které jsem přeložil.

Vybíráte si k překladům náročné, složité autory. Který z nich se vám nejvíce dostal pod kůži?

Napadají mě čtyři autoři, z nichž tři v době, kdy jsem je překládal, už nebyli mezi námi. Jsou to Natan Šacham, Mihail Sebastian, Marek Hłasko a samozřejmě Šmuel Josef Agnon. Román Natana Šachama *Rosendorfovo kvarteto* mi někdy v roce 1990 ještě do Rumunska poslal Viktor Fischl a o deset let později jsem jej přeložil pro nakladatelství Paseka. To jsem ještě mohl spolupracovat se skvělým, předčasně zesnulým doktorem Milanem Macháčkem. S Natanem Šachamem jsem se seznámil v Izraeli. Byl to mimořádně schopný člověk, který měl nezanedbatelný podíl na boji o izraelskou samostatnost a který své zemi prokázal mimořádné služby mj. jako diplomat (připomeňme zřízení postu izraelského kulturního atašé v New Yorku).

Mihail Sebastian byl rumunský Žid, o kterém jsem ve svých pamětech napsal, že patřil k lidem, kterým po smrti stavíme pomníky a po nichž pojmenováváme ulice, ale kteří nám za svého života jdou na nervy svou zásadovostí a charakterem. Když jsem přeložil jeho *Deník 1935–1944*, byl jsem přesvědčen, že se k němu budu často vracet, ale stalo se tak jen jednou, to když jsem plzeňské židovské obci přislíbil řadu literárních večerů věnovaných mým překladům (tyto akce byly z důvodu pandemie odloženy).

Hłasko mě fascinuje svým nepokrytým cynismem a Agnon je pojem sám o sobě. **Alice Marxová**

MALÍŘ Z KOSTELNÍ MYSLOVÉ

František Mořic Nágl a jeho domov

Občas se obecné mínění jaksi mimochodem shoduje na tom, že o některých umělcích a jejich díle bylo už řečeno a napsáno všechno, co se dalo zjistit a co za zaznamenání stálo. Většinou je to doprovázeno skutečností, že to, co tito malíři, spisovatelé či skladatelé vytvořili, se pomalu vytrácí z obecného povědomí a stává se více sem tam citovaným pojmem než živou součástí kultury. Někteří z nich pak jsou uchráněni zapomenutí pro okolnosti, které jejich tvorbu provázely, zatímco vlastní hodnotě jejich tvorby věnuje pozornost už jen málokdo. Můžeme se ptát, nakolik je to spravedlivé, ale nic to nemění na skutečnosti, že je to osud velké většiny těch, kteří se po cestě umění vydají.

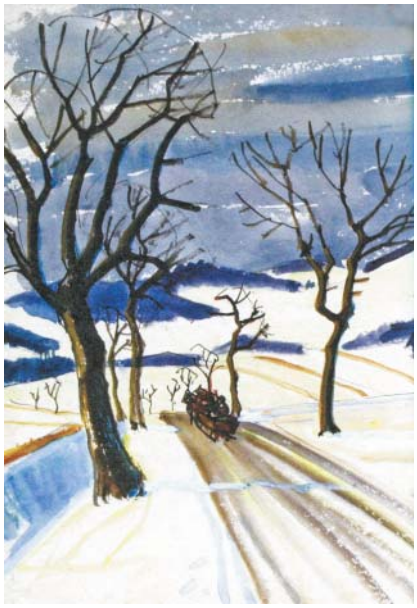

Mořic Nágl: *Zimní krajina*, akvarel, nedatováno.

Terezín, akvarel, 1944 (výřez).

DETAILY A CELEK

Do téhle skupiny pro mě spadal donedávna i malíř Mořic Nágl, narozený roku 1889 v Kostelní Myslové nedaleko Telče. Jeho jméno nebylo zapomenuto, ale bez nějaké hlubší analýzy jsem předpokládal, že to je především jeho židovský osud, jenž ho z malé vesnice na Českomoravské vrchovině dovedl do Terezína a pak na smrt do Osvětimi, co mu zajistilo místo v paměti lidí, a že jeho obrazy v tomto ohledu sehrály ne sice nepodstatnou, ale přesto až druhotnou roli. Dvě stě padesát akvarelů, které namaloval v letech 1942–1944 v Terezíně a objevené tam v roce 1950, patří rozhodně k důležitým autentickým svědectvím o osudu českých Židů. Ale opět se můžeme ptát, v jakém poměru se na jejich proslulosti a zájmu o ně podílí hodnota dokumentární a hodnota výtvarná. Jinak řečeno: Jaký byl Mořic Nágl malíř? Dobrý? Průměrný? Jedinečný?

Takové úvahy mohou napadnout čtenáře knížky *Malíř neumírá*, která vyšla nedávno (v druhém vydání) v nakladatelství Dobrý důvod. Její autor Oldřich Klobas v ní shromáždil s velkou pečlivostí všechno, co se mu o životě malíře Mořice Nágla podařilo vyhledat, zjistit a ověřit. Není to práce kunsthistorická ani v pravém slova smyslu biografická, skutečnosti jsou občas mírně beletrizovány a poměrně známé historické souvislosti někdy vysvětlovány do velkých detailů. Ale vlastně to nevadí; autor, který si v padesátých letech odseděl na Mírově a v uranových dolech deset let, ví o hodnotě každodenního normálního života i o jeho opaku v lágrech ledacos, co mu dává právo psát svůj text tak, jak ho psát chce: lehce pateticky, upřímně a s mírně naivní úctou k umění. A zejména s velkým porozuměním pro skutečnost, že život, i ten nejdramatičtější, se skládá z detailů, které jsou většinou banální. Pokud se detaily ve zpětném pohledu spojí v celek, bývá to znamením smyslu toho kterého života, zůstanou-li množstvím jednotlivostí, je to v tomto ohledu horší. V přiměřené míře to platí i o knihách, zejména pak o těch, které se nám snaží zprostředkovat nějaký konkrétní život čili osud.

POCIT DOMOVA

V knížce *Malíř neumírá* se téhle sine qua non podmínce každého dobrého literárního textu autorovi dostát podařilo. A tak už opravdu není důležité, že... Vlastně ani žádné „že“ není. Sjednocujícím principem, který oživuje vyprávění o malířově životě a čtenáři malíře samotného je pozornost, která je věnována tomu, co bylo (a zůstalo) Mořici Náglovi domovem. Postupně začneme rozumět tomu, že ten, kdo ho svým životem dokáže vytvářet a poctivým úsilím stále obnovovat, o něj pak nemůže přijít v Terezíně, a dokonce ani v Osvětimi. Tam přišel Mořic Nágl o svůj život. Svůj domov nám tady ale zanechal, v malbách, akvarelech a kresbách z Telče, Jihlavy a z okolní Vysočiny. Dokonce i do terezínských akvarelů, namalovaných v předpokoji smrti a zla, zbavený všeho a předem odsouzený, dokázal něco z tohoto pocitu domova přenést.

Kostelní Myslová, akvarel, nedatováno..

Jaký byl Mořic Nágl malíř? Především opravdový, malíř, který si na svém osudu tiše a nenápadně vyvzdoroval svůj domov, který mu nedokázali vzít ani ti, kteří ho s celou rodinou mučili a zavraždili. A ještě ho odkázal odkázat i nám. **jd**

Oldřich Klobas: Malíř neumírá. *Vydalo ve spolupráci s Oblastní galerií Vysočiny v Jihlavě nakladatelství Dobrý důvod, z. s., v Nové Říši v roce 2020, formát 10 x 15, 156 stran, měkká vazba. Reprodukované obrazy zapůjčily Památník Terezín a Židovská obec Brno. Doporučená cena 260 Kč.*

VZDUŠNÝ MOST

Historie leteckého spojení mezi Prahou a Izraelem

Na podzim letošního roku uplyne 75 let od okamžiku, kdy Československé aerolinie zahájily leteckou dopravu mezi Československem a Izraelem (v té době oficiálně Britský mandát Palestina). První letecký kontakt Prahy s Palestinou je však staršího data a vede do časů, kdy vzdušné koridory nad Levantou náležely pod svrchovanou nadvládu osmanské říše.

Před vypuknutím první světové války byla vypsána prestižní mezinárodní aviatická soutěž Paříž–Káhira, které se zúčastnil francouzský pilot Jules Védrines. Odstartova l 20. listopadu 1913 z východofracouzského města Nancy a po 37 dnech přistál se svým jednomotorovým dolnoplošníkem Blériot XI na středomořském pobřeží starobylé Jaffy. Tímto historicky prvním přistáním na území Palestiny začal psát nejen dějiny tamního civilního letectví, ale otevřel také úvodní kapitolu historie letecké dopravy mezi Prahou a Svatou zemí. Védrinesův průkopnický let do Káhiry, který vedl přes Vídeň, Sofii, Konstantinopol, Bejrút a Jaffu, měl totiž mezipřistání v Praze.

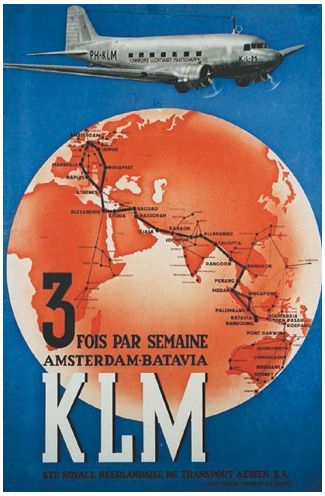

Z Amsterdamu přes Lyddu do Jakarty…

POČÁTKY LETECKÉ DOPRAVY V PALESTINĚ

První „pouštní“ vojenská letiště postavila roku 1917 turecká armáda u jižního pobřeží Galilejského jezera v Samakhu, v Ramle a též v Gaze. O vzniku civilní letecké dopravy v pravém slova smyslu můžeme hovořit až po první světové válce. V době britské mandátní správy (1920–1948) spravovalo tamní leteckou dopravu Spojené království prostřednictvím vládního úřadu civilního letectví, který prováděl dozor nad meteorologickou službou, pozemním odbavením letadel i řízením letového provozu.

Palestina se díky své výhodné zeměpisné poloze stávala od přelomu dvacátých a třicátých let minulého století významnou křižovatkou dálkových tras mezi Evropou a Orientem. Od počátků civilní letecké dopravy ovládly vzdušný prostor nad biblickou krajinou především letecké společnosti koloniálních velmocí. Proslulá anglická firma Imperial Airways, která od roku 1924 provozovala spojení s nejodlehlejšími výspami britského impéria, vedla od roku 1927 své vzdušné linky přes palestinské území do Indie. Stejně tak nizozemské královské aerolinie KLM napojily palestinská letiště na dálkové spoje do Jakarty. Jejich letadla i létající čluny (amfibie či hydroaviony) přistávaly nejen na třpytivé hladině Galilejského jezera u břehů města Tiberias v Dolní Galileji, ale také ve stojatých vodách Mrtvého moře, v Gaze a Lyddě.

Ve třicátých letech zřídily britské úřady v Palestině tři mezinárodní letiště. V roce 1934 vybudovaly letecký přístav v Haifě, který byl původně určen pro obchodní potřeby naftařské společnosti Iraq Petroleum Company. Ve stejném roce zahájily výstavbu hlavního palestinského letiště v Lyddě a o čtyři roky později dokončily malý aerodrom Sde Dov, ležící severně od Tel Avivu při ústí říčky Jarkon do Středozemního moře.

Lydda (po vzniku Státu Izrael byla přejmenována na Lod) se měla stát nejdůležitějším letištěm: měla výhodnou polohu a existoval tu železniční uzel, který propojoval Palestinu s Egyptem, Libanonem i Sýrií. Nové letiště začalo přijímat první dopravní letadla již v roce 1935. Provoz do Lyddy zahájila egyptská společnost Misrair na lince vedoucí z Káhiry. První pravidelnou linku z Evropy spustily polské aerolinie LOT v dubnu 1937.

PRVNÍ DOMÁCÍ AEROLINIE

Pokusy o zřízení domácí letecké společnosti narážely na mnohá úskalí. Mnohaleté přání židovských podnikatelů o vytvoření vlastních domácích aerolinií se vyplnilo až v polovině třicátých let. V roce 1934 zaregistroval proslulý sionista, inženýr Pinchas Rutenberg, první domácí leteckou společnost Palestine Airways, která zahájila pravidelný provoz až v roce 1937. Firma sice úzce spolupracovala s Imperial Airways, avšak její činnost se kvůli nařízení britských úřadů omezovala pouze na vnitrostátní spojení mezi Haifou a Lyddou. Od roku 1938 létala z Tel Avivu do Haify a Bejrútu, čímž otevřela první mezinárodní linku domácích aerolinií. Palestine Airways byly po egyptské společnosti Misrair druhou nejstarší leteckou společností v oblasti Blízkého východu. Její působení však nemělo dlouhého trvání, neboť v roce 1940 převzaly veškerý její letadlový park britské letecké síly Royal Air Force a firma zanikla.

Kromě Palestine Airways provozovala vnitrostátní dopravu také společnost Aviron (v hebrejštině „letadlo“), která byla založena v červenci 1936 pod společným patronátem Židovské agentury, židovského odborového svazu Histadrut a Hagany. Aviron působil primárně jako letecká škola. Kromě výuky pilotáže zajišťoval také široké spektrum aktivit od technického servisu, nákupu a prodeje letadel až po provoz pravidelné vnitrostátní dopravy mezi Tel Avivem, Haifou a posvátným městem Tiberias.

POPRVÉ Z PRAHY DO LYDDY

V době založení Palestine Airways a Avironu byly v Československu plně etablovány dvě domácí společnosti, které provozovaly pravidelnou mezinárodní leteckou dopravu – Československé státní aerolinie (ČSA) a Československá letecká společnost (ČLS). Letadla s označením „OK“ však v době první republiky nepřekonala hranice evropského vzdušného prostoru, a tak v meziválečném období neexistovalo přímé letecké spojení mezi Československem a Britským mandátem Palestinou.

Po vypuknutí druhé světové války byl pravidelný letecký provoz téměř nad celou Evropou postupně přerušen. Byly zrušeny také dálkové transkontinentální linky spojující Evropu s Orientem, Afrikou, Austrálií i oběma Amerikami. Palestinské letecké společnosti stejně jako ČSA a ČLS byly zrušeny.

ČSA obnovily pravidelný mezinárodní provoz v roce 1946. Československá vláda nakoupila pro společnost z přebytků americké armády transportní letadla Dakota DC-3, která byla postupně adaptována pro dopravní účely. Dakoty se staly páteřními stroji, s nimiž byl postupně obnoven provoz nejen na hlavních evropských tratích, ale také na linkách do blízkovýchodních destinací Káhiry, Bejrútu, Ankary a Lyddy.

Na podzim roku 1946 schválil palestinský letecký úřad v Jeruzalémě zvláštní lety mezi Prahou a Lyddou. ČSA tak mohly ve dnech 23.–24. listopadu 1946 uskutečnit první zkušební let na trase Praha–Istanbul–Lydda a zpět. Na linku byla nasazena Dakota DC-3 s imatrikulací OK-WDI, která překonala 3500 kilometrů dlouhou trať průměrnou rychlostí 260 km/h. Let směřoval z Prahy do Lyddy přes města Břeclav a Komárno, dále maďarským vzdušným prostorem na Budapešť a Segedín, přes rumunská města Bukurešť a Mangalia. Po mezipřistání v Istanbulu, kde byly doplněny pohonné hmoty, pokračovala dakota přes turecké území do Lyddy. Na inauguračním letu cestovalo devět pasažérů, které na letišti slavnostně přivítal československý generální konzul v Jeruzalémě Ing. Jan Novák s chotí. Na zpáteční trase do Prahy letělo vyprodané letadlo s 20 cestujícími.

Létající člun Imperial Airways před cestou do Indie, Galilejské jezero, 1931.

PRAVIDELNÝ PROVOZ ČSA DO IZRAELE

ČSA provozovaly letecké spojení s mandátním územím Palestinou a později se Státem Izrael v letech 1946–1949. V roce 1946 byly z Prahy vypravovány pouze mimořádné charterové lety, od roku 1947 pravidelné linky. Až do listopadu 1947 uskutečňovaly Československé aerolinie veškeré spoje do Palestiny na základě zvláštního povolení od palestinského leteckého úřadu. Souběžně s tím probíhala diplomatická jednání mezi Černínským palácem a britským Foreign Office o letecké smlouvě mezi Československem a Velkou Británií. Dohoda o leteckých dopravních službách byla podepsána v Praze 10. listopadu 1947. Na základě této dohody mohly ČSA provozovat pravidelné letecké spojení s Lyddou (Lodem). Aby rozšířily své obchodní aktivity v Palestině, pověřily Československé aerolinie prodejem svých leteckých dokladů (letenek a nákladních listů) generálního prodejního agenta, kterým se stala místní cestovní kancelář Travex. ČSA využívaly služeb této kanceláře do roku 1948, následně si zřídily v Izraeli vlastní zastoupení. Kanceláře sídlily v Jeruzalémě (v Ben Jehudově ulici 2) a v Tel Avivu (na Rothschildově bulváru 19). Kromě toho si pronajaly také kancelář na letišti v Lyddě, která sloužila především pro odbavení cestujících při odletu a příletu.

Československé aerolinie vedly od počátku zimního letového řádu v roce 1947 trasu do Lyddy přes Řím, Brindisi a Athény. O rok později byl úsek prodloužen až do kyperské Nikósie. Letový řád se v letech 1948–1949 několikrát měnil s ohledem na aktuální vývoj válečných událostí způsobených eskalací první arabsko-židovské války. Československá letadla přistávala nejprve v Lyddě, po zhoršení bezpečnostní situace přesunuly ČSA provoz do Haify a Tel Avivu.

DVA DNY LETU

Doba letu z Prahy do Izraele trvala 14 hodin a 45 minut čistého letového času a byla rozložena do dvou dní. Linka startovala z Prahy v 8.00 ráno, ve 12.10 přistávala v Římě, aby se po hodinové přestávce vydala směrem přes Jónské moře do Athén, kam dorazila v 17.25. V Řecku cestující povečeřeli, přenocovali v hotelu a druhého dne ráno odlétali 7.30 z Athén do Lyddy, kde přistávali ve 14.10 místního času.

Zájemce, který chtěl využít letecké spojení z Prahy do Lyddy, musel počítat v případě jednosměrné letenky s částkou 12 tisíc Kčs, zpáteční spoj se prodával za 21 600 Kčs. V té době se jednalo o závratně vysokou sumu, uvědomíme-li si, že průměrný měsíční výdělek pracovníka v dělnické profesi se pochyboval kolem 725 Kčs, inženýři technických oborů pobírali přibližně 1200 Kčs. Přesto se v roce 1948 uskutečnilo 126 letů na lince Praha–Řím–Lod (nebo Haifa), na nichž bylo přepraveno 15 385 kg pošty, 28 940 kg zboží a 1514 cestujících, kteří si s sebou vzali 45 833 kg zavazadel. Bohužel provoz na této trati poznamenala také letecká katastrofa. Dne 21. prosince 1948 havaroval stoj ČSA při letu do Lodu poblíž řeckého města Pylos. Na palubě zahynula celá posádka a všichni cestující, mezi nimiž byl i známý rabín Hanuš Rezek, který cestoval do Izraele na přípravu makabiády.

ČSA A PROVOZ V DOBĚ PRVNÍ ARABSKO-IZRAELSKÉ VÁLKY

Po skončení druhé světové války patřilo Československo mezi nejvýznamnější podporovatele vytvoření samostatného Státu Izrael. Československá vláda uznala nezávislost Izraele 19. května 1948. Je všeobecně známo, že Československo po vypuknutí války o nezávislost podporovalo Izrael v boji s jeho arabskými sousedy nejen dodávkami zbraní, munice a vojenské techniky, ale i výcvikem leteckého personálu.

Válečné události výrazně komplikovaly provoz Československým aeroliniím v oblasti celého Blízkého východu. Bezprostřední společná reakce arabských států na pravidelné spoje mezi Prahou a Lodem přišla záhy. Irák vypověděl prozatímní přistávací práva pro československá letadla v Bagdádu. Libanon, Egypt a Turecko informovaly československé ministerstvo zahraničních věcí, že jestliže ČSA nepřeruší provoz do Izraele, zruší přistávací povolení v Bejrútu, Káhiře a Istanbulu. ČSA však udržovaly letecké spojení i v době zuřících bojů, za což jim veřejně poděkoval první izraelský ministr dopravy David Remez. (*pokračování na str. 16*)

Poštní letiště v Samakhu, 1931. Foto na této straně: Library of Congress.

CHOROBOPIS NAŠEJ DOBY

Autor Daniel Silva a jeho hrdina Gabriel Alon

Ako viem, na slovenskom a/alebo českom knižnom trhu vyšlo 19 kníh Daniela Silvu, ktorých hlavným hrdinom je Gabriel Alon. Všeobecne sú zaraďované medzi „ľahkú“ literatúru, napriek tomu si však zaslúžia našu pozornosť. Protagonista týchto románov je izraelský občan, ale ešte dôležitejšia je „pridaná hodnota“ Silvových diel. Aj vďaka nej som si tieto knihy začal kupovať. Príčin je, jak ukážem, viac.

SAMOSTATNÉ PRÍBEHY

1. Každý nový román predstavuje samostatný príbeh, takže podľa nálady si môžete vybrať ktorýkoľvek a bez obáv ho môžu čítať aj ten, ktorý iné Silvove diela nepozná. Pomáha k tomu aj fakt, že autor prezieravo umiestňuje do textu odkazy na staršie udalosti a súvislosti;

2. K čitateľskej atraktívnosti prispieva aj geografická rôznorodosť. Dejiskom je často Taliansko, ale hrdina pôsobil tiež (v abecednom poradí) v Anglicku, Argentíne, Dánsku, Francúzsku, Kanade, Nemecku, Rakúsku, Rusku, Švajčiarsku, USA, Vatikáne, aj na území niektorých arabských štátov a samozrejme v Izraeli;

3. Dynamický je nielen dej, ale aj vývoj jednotlivých postáv. Predovšetkým (no nielen) hlavný hrdina má dramatickú osobnú aj rodinnú históriu, ktorá umožňuje lepšie spoznať a pochopiť motívy jeho konania. Narodil sa v Izraeli, kam jeho rodičia prišli po holokauste z Berlína. Matka bola (rovnako ako jej otec) známa maliarka. Dva roky „pobytu“ v Birkenau, vrátane pochodu smrti, zanechali fyzické aj psychické následky. Traumy sa pokúšala liečiť obrazmi s tematikou holokaustu. Márne, pretože hrôzy minulosti mala vryté do svojho tela: „Místo na levém předloktí, kde bledlo vytetované číslo, nosila věčně obvázané. Mluvila o něm jako o znaku židovské slabosti, o symbolu židovské hanby“ (*Smrt ve Vídni*, s. 108). Alonov otec zahynul v šesťdňovej vojne a v knihách sa spomína len výnimočne. Gabrielovu rodinu zničil bombový atentát, pri ktorom zomrel jeho syn a manželka sa následne psychicky zrútila.

POLITICKÉ KULISY

Alon zdedil matkin talent a „v civile“ je úspešným reštaurátorom starých obrazov. Ešte počas štúdií sa stal členom skupiny, poverenej likvidáciou palestínskych teroristov, ktorí počas mníchovskej olympiády 9. septembra 1972 zavraždili jedenásť izraelských športovcov. Po skončení tejto misie ostal v tajnej službe a naďalej bránil Izrael a diaspóru pred terorom nepriateľov. Silva však netají, že ani Izraelci nejednali v rukavičkách: „Koľko je mŕtvych, Gabriel? Pamätáte si to vôbec? Samozrejme, že si to pamätám. Tak koľko? Naši ľudia potrebujú vedieť, kde ich majú hľadať. Gabriel odpovedal. Dvaja v džípe na príjazdovej ceste. Dvaja na čistine pred chatou. Jeden pri okne na prízemí. Jeden pri okne v podkroví. Dvaja v predizbe. Dvaja pod schodami. A Muhammad. Spolu jedenásť mužov, povedal Carter“ (*Posol smrti*, s. 260–261). Podobné príklady nájdeme vari v každej z týchto kníh.

4. Dobrý štýl a dramatický dej sú pre mnohých jediným dôvodom, prečo čítajú tieto vymyslené, no s realitou doby či nedávnej minulosti často prepojené príbehy. Pre mňa sú dôležité práve „politické kulisy“, ktoré rámcujú jednotlivé romány. Alon so svojimi druhmi sa stretávajú s protivníkmi, ktorých terčom sú Židia v Izraeli aj diaspóre. Pátrajú po skrývajúcich sa nacistických zločincoch. Odhaľujú ich podporovateľov v katolíckej cirkvi, niektorých rakúskych úradoch či vo švajčiarskych bankách, ktoré spravovali majetky zavraždených Židov, ale aj nezvestných nacistov. Rozbíjajú siete ruských veľkoobchodníkov so zbraňami či pašerákov umeleckých diel, ktorí z výnosov predaja podporujú terorizmus. Snažia sa predísť atentátom, alebo aspoň dodatočne potrestať ich páchateľov, ktorých neraz podporujú alebo aspoň v tichosti tolerujú vlády a úrady nielen arabských krajín. Pracujú na likvidácii (či spomalení vývoja) iránskej atómovej bomby, ocitajú sa v priamej konfrontácii so zločincami al-Káidy, ISIS a podobných organizácií.

Mozaika textov Daniela Silvu predstavuje akýsi chorobopis doby, v ktorej žijeme. Autor nenásilne, no jednoznačne upozorňuje na hoaxy a konšpiračné teórie o holokauste, Židoch, Izraeli. Práve preto sú jeho knihy potrebné a dôležité. Vychádzajú v nemalých nákladoch a staršie tituly sú beznádejne vypredané, napriek tomu by však nezaškodilo v českom a slovenskom prostredí ešte viac propagovať tohto autora a jeho hrdinov.

Peter Salner

VZDUŠNÝ MOST

(*dokončení ze str. 15*)

PLÁNY ČSA V IZRAELI

Československé aerolinie měly s Izraelem rozsáhlé plány. Jednak přes jeho území plánovaly létat do Persie s mezipřistáními v Lodu a iráckém Bagdádu, jednak do Indie s cílem v Bombaji. Několik zkušebních letů do Teheránu se uskutečnilo v roce 1948, avšak britské ministerstvo zahraničních věcí v dubnu téhož roku neumožnilo rozšíření provozních povolení pro ČSA ve směru do Íránu s odůvodněním, že další československá linka směřovaná přes Lod není „v britském zájmu“.

V době, kdy v Československu přebírali moc komunisté, letěla Dakota DC-3 Československých aerolinií na zkušebním technickém letu do Bombaje opět přes Lod. Izrael měl být napojen na nejdelší uvažovanou trať ČSA, která měla směřovat z Prahy přes Řím, Athény, Lod, Bagdád, Basru, Bahrajn, Šardžá, Jiwani, Karáčí až do indické Bombaje. Tento plán se již neuskutečnil: ČSA posléze ztratily přistávací práva v Řecku a 19. května 1949 zastavily pravidelný provoz do Izraele.

Ze zemí sovětského bloku měly s Izraelem leteckou mezivládní dohodu pouze Bulharsko a Rumunsko, přičemž jedině rumunská společnost Tarom udržovala ze všech leteckých společností východního bloku pravidelné spojení s Izraelem, a to od roku 1968 na trati Bukurešť–Tel Aviv.

OBNOVA PROVOZU PO DVAACTYŘICETI LETECH

Nové podmínky přinesl až pád komunismu roku 1989. Dne 9. února 1990 byly opětovně navázány diplomatické styky, přerušené po šestidenní válce roku 1967, a o rok později, v dubnu 1991, byla v Jeruzalémě podepsána letecká dohoda mezi vládami Československa a Izraele.

Izraelský vlajkový dopravce El Al vypravil historicky první letadlo do Československa 9. května 1991, kdy jeho Boeing 767 přepravil členy souboru Slovenského národního divadla do Tel Avivu. Pravidelný provoz mezi Prahou a Letištěm Davida Ben Guriona spustil El Al 25. června 1991. Od té doby se na této trati vystřídala celá řada typů z rodiny nejznámějšího výrobce amerických letadel. Od úzkotrupých strojů Boeing 737 a 757 až po velkokapacitní letadla Boeing 767 a 777. ČSA obnovily spojení do Izraele po dlouhých 42 letech, dne 16. července 1991.

Tomáš Bělohlávek

ZA SVOBODNÝ SVĚT

Výstava Jonathana Horowitze v Židovském muzeu v New Yorku

Po půlročním uzavření všech kulturních institucí v New Yorku kvůli pandemii se na podzim otevřela muzea se sníženou kapacitou, včetně muzeí na tzv. muzejní míli na Páté avenue, kde se nacházejí Metropolitní a Guggenheimovo muzeum a také Židovské muzeum. Vrátili se do nich návštěvníci a užívají si je bez nekonečných zástupů, které vám za normálních okolností diktují, kolik času můžete věnovat jednomu exponátu.

Počátkem října 2020 byla v Židovském muzeu zahájena výstava s názvem *Bojujeme za svobodný svět*. Zahrnuje díla více než sedmdesáti umělců z období od 18. století po současnost a reflektuje mnoho témat, nacházejících se na hranici mezi kulturou a politikou, o kterých se v současné americké společnosti nejvíce mluví. Výstava působí natolik aktuálně, že má divák pocit, jako kdyby ji kurátoři připravili „přes noc“.

Opak je pravdou. Newyorský umělec Jonathan Horowitz byl požádán již v roce 2017, aby připravil výstavu, která by reagovala na nárůst antisemitismu ve Spojených státech a po celém světě, přičemž mohl využít sbírek muzea, vlastní práce a oslovit i další umělce. Zahájení bylo původně plánováno na březen 2020. Společensko-politické konflikty, které se odehrály v průběhu sedmi měsíců, o které byla výstava odložena, jí ale rozhodně dodaly na naléhavosti.

J. Horowitz, *Deset portrétů Židů 20. století plus 92 dalších*. Jewish Museum NY, foto Kris Graves.

V KONTEXTU

Jonathan Horowitz říká, že není kurátor ani historik, a tak k výstavě přistoupil podobným způsobem, jakým vytváří vlastní díla, v nichž pracuje s obecně známými vizuálními prvky, pop-artem, historickými obrazy nebo filmy. Jeho tvorba zahrnuje všechna média včetně videa, instalací, obrazů, soch a fotografií, které využívá pro co nejvěrnější zobrazení své myšlenky a smyslu díla.

Při vernisáži Horowitz uvedl: „Násilné činy proti Židům ve Spojených státech jsou na historicky nejvyšší úrovni a alarmujícím způsobem vzrostly také útoky proti černochům, muslimům, Hispáncům a lidem LGBTQ. Vůdčí politickou silou na celém světě se stal etnický nacionalismus. V rámci tohoto širšího kontextu jsem výstavu koncipoval.“

Horowitz zařazuje antisemitismus do amerického kontextu jak historického, tak společenského, kdy umění zobrazuje sociální útlak, rasismus, kolonialismus a xenofobii. Ikonicky známé obrazy a situace jsou postaveny vedle sebe nebo do souvislosti s novým dílem způsobem, který odhalí jejich stereotyp a předsudky, ale také jejich propojení. Tato srovnání nabízejí výstižnější odraz světa, který není jednoduchý, ale je v něm prostor pro komunikaci a pochopení i hledání vlastní i společenské identity.

PORTRÉTY

Vstupní místnost, která nejvíce připomíná původní sídlo židovské rodiny Warburgových, která budovu muzeu roku 1944 věnovala, je vytapetována Horowitzovým dílem, které reaguje na Warholových *Deset portrétů Židů 20. století*. Horowitz k těmto deseti známým tvářím přidává dalších dvaadevadesát. U většiny z nich je jejich židovský původ téměř neviditelný nebo v rámci jejich veřejného života zanedbatelný. Na pozadí asimilovaných amerických Židů autor umístil obrazy, které upozorňují, že asimilace není jednoduchá a vypadá pro různé části společnosti rozdílně. Je to například obraz *Ortodoxní chlapci* Bernarda Perlina z roku 1948, zobrazující dva kluky s jarmulkami, tisknoucí se k sobě v metru na Canal Street, u zdi pokryté antisemitskými graffiti a nápisy. Také zde visí obraz Glenna Ligona *Bez názvu (Vždycky se necítím barevný)*. Na obraze se znovu a znovu opakuje věta „Vždycky se necítím barevný“ a postupně se černá barva rozpíjí tak, že nakonec už slova nejsou čitelná.

ČÍ JE TO ZEMĚ

Jasně a vtipně působí Horowitzovo video *Nejlepší film* (2020), které je záznamem předávání filmových Oscarů. Jako nejlepší snímek roku 2019 byl oceněn film *Zelená kniha*, natočený v tradici hollywoodských „bílých zachránců“ nebílých hrdinů a v podstatě říká – podívejte se, ne všichni běloši jsou rasisti. Horowitz umístil vedle sebe dvě obrazovky: na jedné vždy přichází umělec barevné pleti, lidé tleskají, ale ve chvíli, kdy se chystá promluvit, se video zastaví a rozběhne se vedlejší obrazovka. Na té stojí převážně bílý mužský autorský štáb vítězného filmu a jeho členové pronášejí bez rozmyslu klišé o tom, jak film udělali s láskou.

V dalších instalacích Horowitz komentuje indiánskou a mexickou historii a současnost Ameriky a veřejné monumenty oslavující konfederační, tedy otrokářskou minulost. Klade si širší otázku, jak nakládat s relikty odkazujícími k šoa a jiným temným obdobím a upozorňuje na nedávnou evropskou historii, kdy asimilace nebyla možná volba. Také přináší kritiku americké vojenské a politické propagandy, která se omezuje na stereotypní zobrazení nepřítele.

Do poslední výstavní místnosti procházíme mezi dvěma zrcadly, která vytvářejí nekonečný prostor a na nichž je napsán úryvek z notoricky známé americké písně folkového zpěváka Woodyho Guthrieho z roku 1940 *This Land is Your Land*. Červený a modrý koberec odkazují na současné rozdělení Ameriky. Čí je to země, komu patřila, komu bude patřit?

Výstava trvala do poloviny února, virtuální prohlídku naleznete na www.jewishmuseum.org.

Pavla Niklová, New York

BEDŘICH WIESNER

Zapomenutý spolupracovník plukovníka Františka Moravce

K pozapomenutým jménům protinacistického odboje a současně k nejbrutálněji zavražděným obětem komunistické diktatury patří Bedřich Wiesner, jenž za války působil na exilovém ministerstvu národní obrany v Londýně a prověřoval spolehlivost dobrovolníků a emigrantů z protektorátu.

B. Wiesner pocházel z polských Gilowic, kde se narodil 10. března 1893. Byl národnosti německé a židovského náboženství. Absolvoval německé reálné gymnázium s maturitou v Českém Těšíně a Technische Hochschule ve Vídni. Po vypuknutí první světové války narukoval již v srpnu 1914 jako jednoroční dobrovolník k pěchotě. Od 25. prosince 1915 se nacházel na východní frontě, ale již 7. června 1916 padl do ruského zajetí. Kupodivu až v březnu 1919 se přihlásil jako dobrovolník k československým legiím v Rusku. Domů se vrátil 14. srpna 1920 s legionářským lodním transportem. Snad tehdy se rozhodl přestěhovat do nového Československa. Do roku 1928 pracoval v Žilině u stavební firmy a pak dostal zaměstnání u Báňské a hutní společnosti v Praze. Jako záložní důstojník na zajímavém místě poskytoval v době první republiky cenné služby průmyslovému oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany.

Bedřich Wiesner. Foto archiv.

Před nacisty unikl se štěstím a za mimořádných okolností. Vracel se 15. března 1939 letecky ze služební cesty z Bruselu a letadlo nad Německem dostalo příkaz přistát v Berlíně. Bedřich Wiesner se okamžitě rozhodl emigrovat. Odletěl zpět do Bruselu, kam za ním přicestovala manželka Truda. Dne 26. března 1939 pak oba dorazili do Velké Británie.

V EXILU

V Londýně se Bedřich Wiesner dal k dispozici odboji a 1. listopadu 1939 byl na československém velvyslanectví odveden do čs. zahraniční armády. Pracoval téměř po celou válku u II. oddělení (zpravodajského) na exilovém ministerstvu národní obrany. Wiesner u obranné skupiny vyslýchal snad všechny dobrovolníky a emigranty z protektorátu, kteří dorazili za války do Velké Británie. Ovládal perfektně němčinu i angličtinu, částečně i francouzštinu a ruštinu. Vyslýchal proto i německé válečné zajatce a prověřoval kandidáty na různé funkce. Při řešení obranné agendy byl v častém styku s britskou zpravodajskou službou. Přednosta II. odboru MNO, legendární zpravodajec plk. František Moravec, hodnotil Wiesnera velmi pozitivně. Napsal o něm do hlášení „vyrovnaný charakter, kamarádský, velmi nadaný, pracovitý“ s celkovým stupněm hodnocení „výtečný“. Bedřich Wiesner byl s Moravcem v kontaktu téměř denně a referoval mu o významných poznatcích z výslechů.

Naposledy byl povýšen do hodnosti štábního kapitána pěchoty. Za vojenskou službu obdržel Čs. vojenskou medaili za zásluhy II. třídy a Čs. vojenskou pamětní medaili. Na konci války přicestoval kapitán Wiesner do Košic. Brzy ale demobilizoval a vrátil se k civilní profesi. Po válce pracoval jako ředitel nákupu u Čs. hutí v Praze. Často jezdil do zahraničí kvůli obchodům se šrotem.

PO ÚNORU

Po únoru 1948 se poměry začaly rychle zhoršovat. Manželé Wiesnerovi se začali ohlížet po možnosti vystěhování do Palestiny. Na podzim 1949 ale Bedřicha Wiesnera dostihla paradoxně jeho odbojová minulost. Státní bezpečnost v té době rozjížděla velkou akci hledání nepřátel v komunistické straně i ve společnosti. Příslušníci StB bez jakýchkoli důkazů předpokládali, že Wiesner zná z doby války zpravodajskou síť britské zpravodajské služby v Československu. Jak známo, v době zvůle nemuseli hledat důkazy, ale vystačili si i s vynuceným doznáním.

Dne 16. listopadu 1949 Bedřicha Wiesnera nechali zadržet příslušníci velitelství StB a umístit do věznice v Praze na Pankráci. Také Truda Wiesnerová byla zatčena. Zůstala v pankrácké věznici dalších devět měsíců. Poté ji bez vysvětlení propustili. Byt manželů Wiesnerových v Dejvicích používali dva měsíce příslušníci StB a pak jej národní výbor zabavil.

To byl ale jen počátek. Druhý den po zatčení příslušníci StB převezli Bedřicha Wiesnera do konspirační chaty u Jíloviště. Tam jej přes noc vyslýchali a bestiálně mučili. Spoutaného a se zavázanýma očima vleže na zádech jej pověstný kapitán Miroslav Pich-Tůma dlouho bil pěstí do žaludku rukou v kožené rukavici. Bedřich Wiesner ale ani po mučení nevypověděl žádné použitelné informace. Zřejmě asi ani nic nevěděl. V ranních hodinách 18. listopadu 1949 jej odvezli do věznice v Praze-Ruzyni. Nemohl již chodit a jeho zdravotní stav se rychle a viditelně zhoršoval. Přesto jej ponechali jak vyšetřovatelé, tak strážci bez lékařské pomoci samotného na cele, kde 19. listopadu 1949 před šestou hodinou ranní zemřel. Pitva ukázala příčinu úmrtí: Roztržení jater a zakrvácení dutiny břišní.

UTAJENÁ SMRT

Skutečné okolnosti smrti Bedřicha Wiesnera Státní bezpečnost tajila a vytvořila falešnou verzi, podle níž se Bedřich Wiesner zranil při pokusu o útěk. Systém represe ještě nebyl dokonalý a vězeňská správa dokonce zvažovala možnost pohřbu v židovském ritu. Záznam úmrtí se dokonce dostal do matriky Rady židovských náboženských obcí, a to dokonce s kompromitujícím údajem o násilné příčině smrti. Kvůli utajení správa ruzyňské věznice zorganizovala pohřeb bez obřadu a bez příbuzných. Dne 29. listopadu 1949 tak byl Bedřich Wiesner pohřben na Olšanských hřbitovech. Vdova Truda Wiesnerová po svém propuštění nechala za poslední prostředky s povolením soudu vybudovat na hrobě svého manžela náhrobek. Roku 1980 zde byla pohřbena i ona.

Smrt Bedřicha Wiesnera přece jen vybočovala i z běžných zvyklostí StB. Picha-Tůmu dokonce přeřadili mimo Státní bezpečnost, což považoval za obrovskou křivdu. Života „třídního nepřítele“ vůbec nelitoval. Nakonec se roku 1951 sám ocitl v soukolí procesů a v roce 1953 dostal za řadu svých zločinů patnáct let vězení. Nikdo z jeho pomocníků za Wiesnerovu smrt ale potrestán nebyl.

Dnes patří štábní kapitán Ing. Bedřich Wiesner mezi zasloužilé, ale zcela zapomenuté účastníky protinacistického odboje i oběti komunistického násilí.

Prokop Tomek,
Vojenský historický ústav Praha

ODKAZ OBĚTÍ V OHROŽENÍ

Židovské muzeum v Praze si zaslouží státní podporu

Od loňského 15. března je Židovské muzeum v Praze (ŽMP) s přestávkami nuceně uzavřeno 151 dní. Poslední tržby jsou z loňského prosince – 41 000 Kč. O rok dříve to bylo 15 248 000 Kč. Návštěvnost muzea loni oproti roku 2019 poklesla o 81,37 procenta, výnosy ze vstupného o 84,09 procenta. I ŽMP tak postihl dramatický propad turistického ruchu v důsledku pandemie koronaviru.

Vítám, že v programu Antivirus stát částečně kompenzuje platy těch, kdo nemohou vykonávat svou práci. Za rok 2020 se pro ŽMP jedná o částku ve výši přibližně 3 procent ročních nákladů. Kromě příspěvku ministerstva kultury 344 570 Kč ke zmírnění provozních ztrát v důsledku pandemie, za nějž jsme ovšem vděčni, však žádnou další podporu uvést nemohu.

ŽMP nebylo oprávněným žadatelem v programech COVID – Kultura 1, 2 a nejnověji jím není ani v programu COVID – Kultura 3. Pro ŽMP nepřístupné byly či jsou též programy COVID – Nájemné (výzva 1, 2 a 3) nebo COVID – Gastro. Zapojení ŽMP pak neumožnil ani „Program udržitelnosti pro muzea zřizovaná nestátními subjekty“ ministerstva kultury.

PROČ TO PRÝ NEJDE

Důvod? Je jich hned několik, pokaždé s jiným odkazem: ŽMP je spřízněno se svým pronajímatelem – což ovšem v jiném dotačním programu nevadilo. Program byl určen jen pro jednorázově zrušené či přesunuté kulturní akce. Jindy je ŽMP již předem vyřazeno, přestože vykonává činnost podle zákona o ochraně sbírek muzejní povahy. Činí tak však jako zájmové sdružení právnických osob, což nevyhovuje podmínkám výzvy. Že ministerstvo kultury je spoluzakladatelem tohoto sdružení, na tom nic nemění. Podporu ze státního rozpočtu si přitom ŽMP, které není zřízeno ani státem, ani samosprávnými územními celky, nárokovat nemůže.

Vyřazení ŽMP z finančně nejpodstatnějších podpor je nespravedlivé. Platí to tím spíše, že světově ojedinělá sbírka ŽMP je s řadou zákonných povinností zapsána v Centrální evidenci sbírek ministerstva kultury. ŽMP je současně zákony zavázáno plnit činnosti v oblasti archivnictví a knihovnictví, každý rok musí ČSÚ předložit výkaz o výzkumu a vývoji a o své činnosti zvláštním výkazem informovat ministerstvo kultury. Ministerstvem spravedlnosti je pak ŽMP pověřeno vykonávat znaleckou činnost.

CO VŠE MUZEUM DĚLÁ

Už jen tento výčet ukazuje, že ŽMP není okrajovou kulturní institucí, nemluvě o jeho pěti stálých expozicích, jedné galerii a řadě specializovaných depozitářů. ŽMP je současně i respektovaným vědeckým pracovištěm, které odborně spolupracuje s desítkami institucí u nás i v zahraničí a mimo jiné publikace vydává impaktovaný časopis *Judaica Bohemiae*, zařazený v prestižních světových citačních databázích. Vyvíjí přednáškovou a kulturní činnost, je významným partnerem škol při vzdělávání proti rasismu a xenofobii. Pracovníci ŽMP konečně zastupují Českou republiku i v mezinárodních organizacích.

Do odvolání zavřeno.
Starý židovský hřbitov, součást Židovského muzea v Praze. Foto am.

ŽMP za běžných podmínek ročně uvítá na 600 000–700 000 návštěvníků, z nemalé části ze zahraničí. Svou činností přispívá k prestiži ČR a je namístě i toto připomenout v čase jeho obtíží.

Vím, o naše bytí se musíme postarat především sami. Činili jsme tak při záplavách v roce 2002, kdy jsme bez vnější podpory napravili nemalé škody, a i na současnou krizi jsme reagovali odpovědně: hned loni na jaře jsme přepracovali rozpočet, omezili aktivity, provedli organizační změny a snížili počet zaměstnanců. Mzdy všech ostatních meziročně poklesly. I interní úspory však mají svou hranici, pokud ŽMP nemá rezignovat na jedinečný odborný potenciál svých pracovníků a plnění zákonných povinností.

Přeji všem, které pandemie postihla, co největší státní podporu, ale těžko se smířit s její křiklavou nerovností především ze strany ministerstva průmyslu a obchodu. Proč otevřelo své programy COVID – Nájemné a COVID – Gastro jen pro ty, kdo mají živnostenské oprávnění, a vyloučilo ty, jejichž hlavní činnost není dle zakladatelských dokumentů podnikání? Vždyť i tyto organizace včetně ŽMP musely uzavřít své provozy, a současně platit nájemné. Daně ze živnosti a z hlavní činnosti právnických osob jsou přitom až na drobnosti stejné. ŽMP od svého odstátnění uhradilo na daních téměř 233 milionů korun – a přesto je na rozdíl od živnostenských subjektů vyloučeno z podpor.

Za daného stavu ŽMP udržuje svůj omezený provoz a hradí své závazky jen díky dlouhá léta schraňovaným prostředkům na zamýšlený rozvoj. Ten je již v nedohlednu a je jasné, že při současném vývoji pandemie nakonec nebude z čeho brát.

NECHÁ STÁT ZAPOMENOUT?

A současná skličující situace ŽMP má i svůj rub. Za to, že zatím plní své zákonné povinnosti, vděčí i velkorysým slevám, které mu poskytuje Židovská obec v Praze na nájemném. Tyto prostředky však židovské komunitě chybějí při financování Domu sociální péče pro přeživší šoa s jeho 62 klienty stejně jako financování židovské školy s téměř 390 žáky a studenty. ŽMP již také nemůže jako v předešlých letech ve spolupráci s Federací židovských obcí ČR dostatečně pečovat o židovské kulturní dědictví v České republice. Hrozivý propad příjmů ŽMP tak ohrožuje budoucnost celého židovského společenství u nás.

Sbírky ŽMP jsou ve své většině tragicky ojedinělé tím, že představují jedinou památku na židovské spoluobčany, kteří zahynuli během druhé světové války. Chci věřit, že Česká republika nepřipustí, aby se dědictví nevinně zavražděných a jejich odkaz, o něž Židovské muzeum v Praze pečuje, staly položkou minulosti.

Leo Pavlát, ředitel ŽMP v Praze

(*Článek byl publikován 11. února 2021 v Hospodářských novinách. Nezkrácený text viz: https://c.jewishmuseum.cz/files/Hospodarskenoviny(Ihned)11.2.2021.pdf*)

DAJME SA ZRÁTAŤ...

Rozhovor s Richardom Dudom, predsedou ÚZ ŽNO na Slovensku

Richard Duda *(1967) vyštudoval inžinierske štúdium na Technickej univerzite v Košiciach a program MBA na Webster University. Pracoval vo vysokých manažérskych funkciách súkromných spoločností, dnes pôsobí vo veľkom česko-slovenskom holdingu. Od roku 2019 je predsedom Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej republike. Nasledujúci rozhovor sa venuje predovšetkým sčítaniu obyvateľov na Slovensku a tomu, čo to znamená pre židovskú komunitu.*

Na úvod nám nedá nespýtať sa, ako slovenská židovská komunita bojuje s pandémiou.

Všetko by som to rozdelil na obdobie pred vakcínou a po jej príchode. V tejto neľahkej dobe mám možno takú malú výhodu – som profesionálnym krízovým manažérom. Snažili sme sa rýchlo zaviesť režimové opatrenia, a to v prvom rade v zariadení pre židovských seniorov Ohel David a v jednotlivých obciach.

„Dajme sa zrátať..." Foto archiv UZŽNO.

Obce a ich vedenie robili a stále robia úžasnú robotu. Dokonca i slovenské médiá si všimli, že Ohel David, ako jediné zariadenie v bratislavskom kraji, nezaznamenalo pozitívneho klienta či zamestnanca. Sme veľmi radi, že sa nám podarilo presadiť zaradenie Ohelu do pilotnej fázy očkovania, preto boli jeho klienti úplne medzi prvými zaočkovanými. ŽNO Bratislava pod taktovkou svojho predsedu veľmi úspešne a efektívne zorganizovala očkovanie preživších. V závetrí, mimo pozornosti médií, ako včeličky predsedovia jednotlivých obcí prihlasovali svojich seniorov na očkovanie a zabezpečovali s tým súvisiacu logistiku. Nevyhli sa nám ani tragické úmrtia našich členov, v Nitre podľahol covidu predseda tamojšej ŽNO. V rovnaký deň mu podľahla i jeho manželka... Verím, že ďalšie tragédie sa nám budú vyhýbať.

Poďme k tomu, čím židovská komunita v týchto dňoch nepochybne žije. Sčítaním obyvateľov.

V každom členskom štáte EÚ musí každých 10 rokov prebehnúť takzvaný cenzus – sčítanie obyvateľov, domov a bytov. Naposledy sa u nás konalo v roku 2011. Slovenské špecifikum umožňuje prihlásiť sa aj k židovskej národnosti, keďže Židia (písané veľkým Ž sú považovaní za národnostnú menšinu). Koncept, ktorý sa ťažko vysvetľuje napríklad našim zahraničným priateľom, oni totiž pojem národnostnej či etnickej menšiny nepoznajú. Ako sme pred desiatimi rokmi dopadli? K židovskému vierovyznaniu sa prihlásilo 1999 občanov SR a k židovskej národnosti 631.

Píše sa rok 2021, zúri pandémia, ktorá určite narúša Štatistickému úradu SR proces prípravy sčítania. Po prvýkrát sa nebude vypĺňať tlačený formulár, všetko sa bude diať v on-line priestore. Takzvaní sčítací asistenti sa zatiaľ nemôžu voľne pohybovať a pomáhať. Keď sa situácia zlepší, prídu do domácností alebo budú k dispozícii vo verejných priestoroch, napríklad v obchodných centrách. Toto však proces sčítania predĺži do jesene. (Budeme sa snažiť s predsedami obcí zabezpečiť, aby každý člen obce mal k dispozícii pomoc, ak ju bude potrebovať.)

Necháte rozhodnutie na každého občana, alebo sa pripojíte k menšinám či náboženským spoločnostiam, ktoré organizujú „sčítaciu kampaň"?

Presne túto otázku sme si na jeseň položili. Nie, nejde o voľby, nehľadáme „ovečky"... Bola by však chyba ostať nečinne v úzadí, a to najmä v nie celkom prehľadnej situácii, do ktorej vstupujú intenzívne kampane rôznych záujmových skupín – od náboženských fanatikov až po ateistov. Tiež by sme si vyčítali, ak by čo i len jeden jediný občan Slovenska zamlčal svoj pôvod zo strachu pred extrémizmom. To by bolo v 21. storočí veľmi smutné.

Ako sa teda k židovskému „pôvodu" na Slovensku dá prihlásiť?

Zámerne v kontexte sčítania používame slovné spojenie židovské korene, pretože k nim sa dá na Slovensku prihlásiť dvoma spôsobmi. Je to prihlásením sa k židovskému vierovyznaniu. Tu nás veľmi teší, že sa nám podarilo so Štatistickým úradom odstrániť anomáliu z minulosti. V predchádzajúcich sčítaniach sa totiž občania mali hlásiť k „Ústrednému zväzu židovských náboženských obcí", čo je nezmyselné a úsmevné zároveň. Ani slovenskí katolíci sa predsa nehlásia ku Konferencii biskupov Slovenska. V elektronickom formulári bude uvedená príslušnosť k *Židovskej obci na Slovensku* a v zátvorke bude uvedené židovské vierovyznanie.

A čo tí, ktorí sa necítia príslušníkmi cirkvi?

Sme radi, že po búrlivej diskusii bude existovať možnosť uviesť aj druhú, takzvanú sekundárnu národnosť. Existoval totiž silný tlak z radikálnejších kruhov národnostných menšín, aby táto možnosť neexistovala, lebo sa tým vraj „riedi" sila národnostnej identifikácie. Zvíťazili argumenty o pozitívach a táto možnosť zostala – tak, ako to je v okolitých štátoch. Sekundárna národnosť je teda tá, ku ktorej pociťuje občan (z akýchkoľvek dôvodov) citovú väzbu. Úžasná možnosť pre deti zo zmiešaných manželstiev či spôsob, ako vyjadriť úctu k predkom, ich kultúre, náboženstvu, tradíciám. K židovskej národnosti (primárnej či sekundárnej) alebo náboženstvu sa môžu prihlásiť deti, vnúčatá či pravnúčatá. Je to teda o pocite, o náboženských či etnických koreňoch, o úcte k tradíciám. Zaujímavosťou je i to, že sčítať sa majú aj cudzinci, ktorí majú na Slovensku trvalý pobyt, prechodný či tolerovaný pobyt.

Ako bude vaša kampaň prebiehať?

V najbližších týždňoch sa obrátime na občanov Slovenska s odkazom, že sčítanie obyvateľov je jedinečnou príležitosťou vysporiadať sa s otázkami identity, ukázať, že na dnešnom Slovensku Židia/židia žijú a ich tradície, kultúrny a intelektuálny odkaz nezanikne. Naša komunikačná kampaň sa bude niesť v duchu aforizmu Tomáša Janovica – „Dajme sa zrátať, aby sa s nami počítalo!" – a osloví viaceré cieľové skupiny, vrátane tej, ktorá má záujem niesť ďalej odkaz svojich predkov. Chceme osloviť všetkých, bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú organizovaní v židovských obciach, či sú veriaci alebo ateisti. V minulosti prekvitajúca židovská komunita na území Slovenska zanikla, jej potomkovia sú tu a nezabúdajú. To je naším odkazom.

Otázky kládol Roman Gajdoš

IZRAEL: Hlasování vakcínou

V březnu se v Izraeli sejdou dvě události. Jako v prvním státě bude proočkována prakticky celá populace proti nemoci covid-19. A lidé půjdou už počtvrté za uplynulé dva roky volit do Knesetu. Ty události spolu příčinně nesouvisejí, ale navzájem se ovlivňují. Bere-li se očkování jako vládní kampaň, a tak je to všude ve světě, je to vlastně souběh dvou kampaní – očkovací a volební.

Volby jsou stanoveny na 23. březen a očkování celé populace – těch, kteří splňují medicínské předpoklady, respektive ho sami neodmítají – má být dovršeno do konce března. Tato situace, jako každý případ přírodní, válečné či jiné hrozby, nahrává lídrům u moci, jímž je Benjamin Netanjahu (Likud). Prostě těm, kteří se mohou předvést „v akci“: při povodni v holínkách, při epidemii s vyhrnutým rukávem vedle zdravotní sestry s injekcí. A snímek Bibiho s vyhrnutým rukávem, jak zahajuje národní očkovací kampaň, obletěl už 20. prosince svět.

Takže člověk si může předem udělat nějaké postřehy. Třeba. Proč by premiér Netanjahu vedl zvláštní volební kampaň, když už vede kampaň očkovací? Kampaň ve věci, v níž je Izrael uznáván za světového lídra?

AŽ PŘIJDE „ZELENÝ PAS“

Toto je velký rozdíl proti loňskému jaru. O boji s pandemií a koronavirem SARS-CoV-2 tu píšeme už rok. A již první článek z dubna 2020 pojednával právě o volbách v karanténě.

Tehdy začínala první vlna pandemie. Od jara až do konce léta bylo zajímavé srovnávat Izrael, Česko a Rakousko, tři podobně lidnaté země, které se s nákazou vypořádávaly různě (Izrael velmi přísně, Česko přísně, Rakousko spíše ležérně), ale úspěšně. Rozdíly přinesla až druhá vlna na podzim. Izrael patřil mezi hodně postižené země, ale též mezi ty, jež věnovaly nejvíc energie, odhodlání i peněz na včasné zabezpečení tehdy ještě neschválených vakcín. Proto už v prosinci rozjel očkovací kampaň ve velkém, nyní je v čele světového žebříčku očkovaných a chce to završit do konce března.

Proto má i Netanjahu s Likudem o volební kampaň do značné míry vystaráno. Zatímco Benny Ganc s Modrobílými, jenž sice je ministrem obrany, leč bývá pokládán spíše za juniorního partnera ve vládní koalici, má smůlu, že s očkovací kampaní takto spojován není.

S nadsázkou lze říci, že volební kampaň se nevede na mítincích, ale v očkovacích centrech či na žebříčcích zdravotních statistik. Před rokem je ztělesnil web Worldometer. Lidé sledovali, jak si vedou Izrael, Česko i Rakousko těsně u sebe v počtech nakažených či zemřelých. Teď je ztělesňuje web Our World in Data sledující počty i procenta očkovaných. Už v polovině října Izrael proočkoval tolik dávek, že rovnoměrně rozložené by pokryly 75 % populace (ve skutečnosti méně, neboť mnozí dostali už druhé dávky). Až s odstupem následovaly Británie (23 %), USA (16), EU jako celek (4,8), Česko (4,2), Rakousko (4,1).

Předsedkyně Strany práce Merav Michaeliová. Foto archiv.

Izrael už se prakticky zabývá tím, o čem jinde jen uvažují. Ministr zdravotnictví Juli Edelstein oznámil zavedení „zelených pasů“. Což je očkovací průkaz, který umožní snazší (bez stále aktualizovaného testování) přístup do restaurací, na sportoviště či na kulturní akce. Není to diskriminace neočkovaných? Nevzniká „dvoutřídní společnost“, kterou se nyní často straší?

Těžko posoudit. Podle TV Kanál 12 nelze neočkovaným zakázat vstup do veřejných prostor, to by byla nezákonná diskriminace. Lze jim ho ale znepříjemnit skrze požadavky na testování či naopak dát očkovaným plus v podobě „zelených pasů“. Ty mají být klíčem, který od března otevře restaurace, kavárny i veřejné akce pro všechny – rozuměj pro všechny se „zeleným pasem“.

ŽENY JEN V POZADÍ?

Vedle těchto věcí trochu bledne vše ostatní – od střídání amerických prezidentů až po zprávu, že Mezinárodní trestní soud v Haagu může soudit válečné zločiny spáchané na palestinských územích. Hledáte-li však nějaké neotřelé téma, najdete ho na webu Times of Israel, v článku Tal Schneiderové o roli žen v izraelské politice a hlavně v Knesetu.

Světové proslulosti dosáhla premiérka Golda Meirová. Ale to už je půlstoletí nazpět. Uspějí-li ženy dnes, spíše tam, kde se špičková politika nedělá. Třeba ve Straně práce, už jen stínu zašlé slávy. Lednové primárky vyhrála Merav Michaeliová. Což připomíná roky 2011–2013, kdy labouristy vedla Šeli Jachimovičová. Díky tomu byla i v čele parlamentní opozice, jenže bez výhledu na vládní účast to bylo trochu málo. Cosi podobného teď asi čeká Michaeliovou, proto se rozhodla pro gesto: vyhlásila, že Strana práce postaví jako první v zemi genderově vyrovnanou kandidátku (muži a ženy v poměru 1 : 1).

To inspirovalo autorku článku k prognóze: porovnala strany podle jejich skóre a počtu žen na volitelných místech a z toho odhaduje příští počty poslankyň. Vychází to následovně: Strana práce 4 poslankyně ze 7 mandátů; Ješ atid Ja’ira Lapida 6 z 18; Nová naděje Gideona Sa’ara 5 z 16; Jamina Naftaliho Bennetta 4 z 12; Likud 7 z 29; Israel bejtenu Avigdora Libermana 1 ze 7; arabská Společná kandidátka 3 z 9; Merec 2 ze 4; náboženští sionisté Becalela Smotriče 1 ze 4; Modrobílí 1 ze 4. A co Šas a Jednotný judaismus Tóry? „Nenamáhejte se počítat,“ píše autorka, „tam je to v obou případech nula.“

Suma sumárum to vypadá na stejné zastoupení jako teď. I proto v tomhle srovnání – na rozdíl od žebříčku vakcinace – Izrael klesl z 54. na 83. místo ve světě. Autorka to shrnuje: „Co se změnilo? Svět.“

Zbyněk Petráček

JENOM TŘI ŽIDÉ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

U přestupkové komise v Plzni skončil spor mezi zpěvákem Tomášem Ortelem a ředitelem marketingu hokejového klubu Madeta Motor České Budějovice Tomášem Kučerou a současně radním v obci Zliv na Českobudějovicku. Právě tam měl loni v srpnu vystoupit Ortel se svojí stejnojmennou skupinou a Kučera jej v komentáři na sociální síti nazval dementem. Komise minulý týden rozhodla, že Kučera si názor utvořil na základě dostupných faktů. Ortel, vlastním jménem Tomáš Hnídek, tvrdí, že se ho nedotklo ono titulování, ale lež, že skládá písničky o Hessovi a vyhlazování Židů. (Domažlický deník, 1. 2.) ■■ Aškenázský Žid Meyer Guggenheim přicestoval do Ameriky v roce 1847 ze Švýcarska a udělal kariéru v důlním průmyslu. Druhého února 1861 se mu narodil syn Solomon, čtvrté z celkem deseti dětí. Ze všech sourozenců se Solomon Guggenheim potatil možná nejvíce. Založil vlastní těžařskou firmu na Aljašce a již tak nesmírné jmění dál úspěšně rozmnožil. Už v mládí začal budovat také sbírku výtvarného umění. Orientoval se na staré mistry, což na konci 19. století nebylo nic neobvyklého. Neobvyklé však bylo, když se po první světové válce zcela stáhl ze světa byznysu a v pokročilém věku se přeorientoval na umění ryze současné, tehdejší „neobjektivní“ avantgardu. V roce 1930 navštívil studio Vasilije Kandinského v německé Desavě a vykoupil, co se dalo. Díky tomu jeho muzeum dodnes vlastní největší sbírku Kandinského na světě. V roce 1937 pak založil nadaci svého jména, která se orientovala již pouze na podporu současného a moderního umění. Jádrem jeho sbírky se kromě Kandinského stala také díla Paula Kleea, Marca Chagalla, Amedea Modiglianiho nebo Pabla Picassa. (E15, 2. 2.) ■■ „Jednání mimořádného lidového soudu 12. listopadu 1948 bylo jen formalitou. Svědci sice vypověděli, že se novinář za války choval čestně a pomáhal Židům, verdikt však zvrátit nemohli. Michal Mareš si vyslechl krutý ortel: sedm let těžkého žaláře, deset let ztráty občanských práv a zabavení veškerého jmění. Odvolat se nebylo možné. Bonviván, který si s chutí dopřával šňupací tabák, slivovici, borovičku či špekáčky, si musel zvykat na strohou vězeňskou stravu. Zavilému odpůrci autorit řídili život bachaři – na Pankráci, v Šumperku, na Mírově, a nakonec ve slovenské Ilavě. Oporou v krušných časech mu kromě nejbližší rodiny byli pražský vrchní rabín Gustav Sicher či spisovatel František Langer,“ uvádí Deník N v článku, který připomíná, že před 50 lety zemřel novinář M. M., odsouzený zejména za pravdivé informace o okolnostech poválečného odsunu. (12. 2.)

■■ Takové mrazy u nás asi představitelka agentky Scullyové ze seriálu *Akta X* nečekala! Ale Gillian Andersonová (52) se s nimi musí smířit, když v Česku právě natáčí válečný film *Bílý ptáček* o židovské dívce, kterou za války skrývá francouzská rodina před nacisty. Fotoreportéři Blesku zachytili americkou herečku v Kněževsi u Rakovníka, kam ji přivezl luxusní mercedes a k ruce měla asistentku. Z karavanu si to pak namířila načesaná, nalíčená a dobově oblečená na plac. Andersonová dostala roli Francouzky Vivienne, která se snaží udržet dívku i svou rodinu v bezpečí. Česko se ale ve filmu hollywoodského režiséra Marca Forstera promění ve Francii. Američtí filmaři si např. jako jednu z lokací napodobující Francii v roce 1940 vyhlédli hrad Grabštejn u Hrádku nad Nisou. Míst, kde budou až do dubna natáčet, je ale daleko víc, a tím je větší šance pro fanoušky agentku Scullyovou zahlédnout. (Blesk, 13. 2.) ■■ Varšavský soud nařídil historikům Janu Grabowskému a Barbaře Engelkingové omluvit se osmdesátileté Filomeně Leszczyńské – ve své knize *Noc bez konce* citovali svědectví, že starosta jedné vesnice (a strýc žalující) Edward Malinowski udal nacistům skupinu ukrývajících se Židů. Nedodali už, že poválečný soud starostu obvinění zbavil. Historici se podle soudu musí omluvit, nemusí platit žádné odškodné. Mohou se odvolat. Případ budil světovou pozornost kvůli polskému zákonu z roku 2018, který zapovídá „spojovat polský národ s nacistickými zločiny“. O ten ale v tomto případě nešlo, byl to běžný občanskoprávní spor. Filomenu Leszczyńskou nicméně podporovala Polská liga proti pomluvě, což je krajně pravicová organizace s dobrým vztahem s vládou, jejímž cílem je „bránit dobré jméno Polska“. (Respekt, 15. 2.)

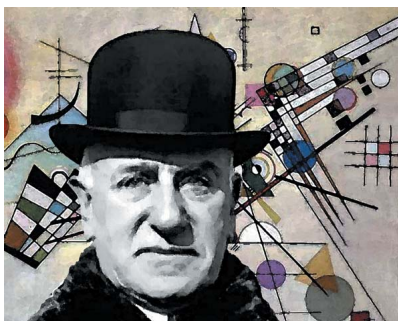

■■ „V politickém okrese moravskoostravském vystoupilo v poslední době z církve 6000 osob. Jsou to vesměs příslušníci římskokatolické církve a jenom tři židé. 90 procent vystouplých zůstalo bez vyznání, 10 procent vstoupilo do církve českobratrské a československé,“ referovaly Lidové noviny v roce 1921. (Pátek LN, 19. 2., rubrika Před 100 lety) ■■ Beuthova technická univerzita (Beuth Hochschule für Technik Berlin) bude přejmenována k 1. říjnu letošního roku na Berlínskou technickou univerzitu (Berliner Hochschule für Technik). Důvodem byly antisemitské postoje pruského státníka Christiana Petra Beutha, jehož jméno v současnosti univerzita nosí. Tento muž zároveň také stál za zdokonalením industrializace a obchodu a v hlavním městě Německa položil základy technického vzdělávání. Univerzita, která funguje již od roku 1971, převzala na Beuthovu počest nové jméno v roce 2009. Tento krok však čelí kritice už prakticky od svého přejmenování kvůli Beuthovým antisemitským postojům. Beuth byl totiž členem antisemitské organizace Deutsche Tischgesellschaft, která vznikla v roce 1811 a usilovala o společenské vyloučení Židů. Po letech diskusí rozhodl akademický senát o přejmenování školy. „Jsme kosmopolitní univerzita se studenty ze 132 států. Není zde místo pro rasismus a antisemitismus,“ uvedl Werner Ullmann, rektor univerzity. (Vysoké školy.cz, 19. 2.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Dne **22. března** si připomínáme **100 let** od narození **Lilli Hornigové**, roz. Schwenkové, vědkyně, která se podílela na vývoji atomové bomby. Severočeská rodačka pocházela ze vzdělané německo-židovské rodiny, její matka byla lékařkou a otec chemikem, který pracoval v ústecké chemičce. Roku 1929 odešla rodina do Berlína a po nástupu nacistů k moci emigrovala do USA.

Lilli po vzoru otce vystudovala chemii, a to dokonce postgraduálně na Harvardově univerzitě, kde se seznámila s Donaldem Hornigem; ještě za války se vzali. Od roku 1944 se oba podíleli v laboratořích v Los Alamos na tajném vývoji první atomové bomby. Účinky pokusných výbuchů vědkyni tak vyděsily, že odmítala jejich použití vůči civilním cílům. Preferovala, aby se atomová bomba demonstrativně svrhla do neobydlených regionů Japonska, což se nestalo. Tato zkušenost Hornigovou v poválečné éře přivedla k aktivní účasti v pacifistickém hnutí. Vedle toho dlouhá léta přednášela na Trinity Washington University. Zemřela 17. listopadu 2017 v Providence. Její osud zůstával v rodném městě dlouhá léta zcela neznámý, byl odhalen až díky náhodě a publikaci Martina Krska s názvem *Neznámí hrdinové mluvili i německy* (2018). V ústecké Masarykově ulici připomíná Lilli Hornigovou od roku 2019 pamětní deska.

Lilli Hornigová. Foto archiv.

Se zpožděním připomínáme, že dne **21. ledna** zemřel ve věku úctyhodných 101 let **Bernard Papánek**, poslední československý válečný veterán bojů u severoafrického Tobruku a účastník obléhání francouzského přístavu Dunkerk.

Bernard Papánek se narodil 17. ledna 1920 ve Vídni. Jeho otec byl slovensko-židovského původu a matka pocházela z moravského Vracova, kde Bernard trávil v dětství poměrně dost času. V rodném městě studoval obchodní akademii, kterou dokončil roku 1938, pár měsíců po anšlusu. Připojení Rakouska k Německu ho donutilo odejít do Brna, kde měla jeho rodina příbuzné, ale velmi těžko zde hledal práci. Navíc i zde se musel vyrovnávat s narůstajícím antisemitismem, který se mj. projevil v tom, že byl jako slovenský poloviční Žid vykázán z města.

Díky pomoci příbuzných se mu spolu s bratrancem podařilo dostat do transportu, který mířil do Palestiny. Roku 1940 uposlechl výzvy prezidenta Beneše a vstoupil do formující se československé zahraniční armády a po výcviku byl nasazen jako pěšák u protiletecké baterie u strategického přístavu Tobruk, o který sváděli Britové souboj s německo-italskými vojsky. Roku 1943 odplul s čs. jednotkou do Británie, kde se v Liverpoolu setkal s prezidentem Benešem a po vylodění Spojenců v Normandii se od října 1944 podílel na obléhání německé jednotky v Dunkerku. Zde byl také v prosinci téhož roku těžce raněn a sedm hodin operován v kanadské nemocnici.

Po skončení války se vrátil do osvobozeného Československa, aby zjistil, že kromě bratra a strýce nikdo další z rodiny holokaust nepřežil. Roku 1946 se vydal do Palestiny, kde se stal svědkem zásahu britské správy, známého jako „černá sobota“, a po něm byl paradoxně zatčen a vyslýchán židovskou odbojovou organizací Hagana, která ho považovala za zrádce a britského spolupracovníka. Po útěku ze zajetí se mu podařilo s britskou pomocí dostat se zpět do Brna. Po roce 1948 jako bývalý západní voják a člověk s přáteli a příbuznými v zahraničí těžko hledal práci a byl sledován StB. Pracoval jako skladník, na benzince či jako pomocný dělník na stavbě. Roku 1964 emigroval se svojí manželkou Editou do Státu Izrael, jehož občanství přijal a našel si tam místo u letecké společnosti.

Od roku 2014 žil na Slovensku u nevlastní dcery. Jeho osudy zůstávaly dlouhá léta české veřejnosti skryty, protože byl jako emigrant vymazán ze seznamu válečných veteránů. Jeho příběh zaznamenala v roce 2018 Paměť národa.

Radek Aubrecht

JOSIF BRODSKIJ
V tekutém zrcadle…

Před čtvrtstoletím, dne **28. ledna 1996**, zemřel básník, překladatel, esejista a kritik **Josif Brodskij**. Narodil se roku 1940 v židovské rodině v Petrohradě, zkoušel studovat medicínu, pracoval v nemocnicích, jako frézař, topič na lodi či pomocník geologů. Zajímal se o literaturu a filosofii, překládal z angličtiny a polštiny (verše J. Donna, C. Milosze aj.), záhy začal psát básně a spřátelil se s Annou Achmatovovou. Kvůli „protisovětské poezii“ ho začaly pronásledovat komunistické úřady; roku 1964 byl odsouzen k pětiletému trestu vyhnanství, jenž byl díky mezinárodním protestům zkrácen. Zůstal v hledáčku KGB a roku 1972 byl donucen k emigraci. Dostal se do USA, přednášel, psal, roku 1987 získal Nobelovu cenu za literaturu. Zimy trávil v Benátkách, a jak si přál, byl tam i pohřben. Benátkám také věnoval esej *Vodoznaky* (do češtiny jej převedli Jana Kleňhová a Tomáš Glanc), z nějž přetiskujeme úryvek. (*am*)

Při západu slunce vypadají všechna města krásně, ale některá obzvlášť. Reliéfy se zjemní, sloupy ještě víc zaoblí, hlavice zkudrnatí, římsy zpřísní, hroty věží ztuhnou, výklenky se prohloubí, roucha apoštolů se víc nařasí, andělé znehmotní. Na ulicích se setmí, ale nábřeží den nekončí, ani v gigantickém tekutém zrcadle, kde motorové lodě, čluny, gondoly, veslice a bárky, rozházené jako staré boty, zarputile šlapou po barokních a gotických fasádách a nešetří ani vaši tvář nebo letmý obláček. „Zobrazuj,“ šeptá zimní světlo, které narazilo na cihlovou zeď nemocnice nebo se po dlouhé pouti kosmem vrátilo do svého ráje, do štítu San Zaccaria. Člověk cítí, jak je světlo unavené, když hodinku dvě odpočívá v mramorových mušlích Zaccaria, zatímco země nastavuje světelnému zdroji svou druhou tvář. Takové je zimní světlo v ryzí podobě. Nepřináší teplo ani energii, ty roztrousilo někde ve vesmíru nebo v okolních oblacích. Jediné přání jeho částeček je dopadnout na předmět, ať malý nebo velký, a učinit jej viditelným. Je to soukromé světlo, světlo Giorgiona nebo Belliniho, ale ne Tiepola či Tintoretta. A město se jím kochá, vychutnává jeho doteky, něhu věčnosti, z níž vzešlo. Konec-konců právě předmět dodává nekonečnu důvěrný rozměr.

Z NOVÝCH KNIH

David Kakalík, Pavlína Šulcová
UŽ TAM BUDEM, MOJŽÍŠI?
Trochu jiná pesachová hagada (nejen) pro děti

■ Čerstvě vydaný komiks vypráví příběh dvou malých hrdinů, jenž se odehrává během sederového večera. Autoři se pokusili vytvořit zábavný průvodce sederem pro děti a dospělé, kteří svátek slaví či chtějí slavit, ale tradiční texty jsou pro ně příliš hutné a nesrozumitelné. Komiks odlehčenou formou a s humorem vysvětluje jednotlivé zvyky a zajímavé souvislosti svátku Pesach. Cílem je udržet dětský zájem a předat příběh o vyvedení z otroctví dalším generacím a současně oslovit sekulárnější členy židovské komunity a širší veřejnost bez hlubších znalostí judaismu. Kniha je určena malým čtenářům, ale i dospělým, kteří se bojí zeptat nebo se chtějí zasmát. Kniha zahrnuje zjednodušený návod pro ty, kdo chtějí projít sederem správně, ale z nejrůznějších důvodů se rozhodnou přečíst si z hagady jen to nezbytně nutné. *Už tam budem, Mojžíši?* má zabavit, pobavit i iniciovat další zájem.

Vydalo JCC Prague, z. ú., jako svou první publikaci v roce 2021. Odborná redakce: Tereza Gafna Váňová, Aleš Weiss. 88 stran, doporučená cena 350 Kč. Lze koupit přes Donio Plus nebo Kosmas.cz.

Arnošt Goldflam
TATA A JEHO SYN

■ V půli března se objeví druhé vydání knihy *Tata a jeho syn*. Soubor sedmnácti povídek známého dramatika a spisovatele, věnovaných příběhům i historkám, jejichž protagonistou je autorův otec – tata. S humorem, který osobitým způsobem navazuje na Karla Poláčka, zachycuje Goldflam zejména padesátá a šedesátá léta minulého století, tehdejší Brno, atmosféru čerstvě instalovaného komunistického režimu i situaci jedné židovské rodiny v tom všem.

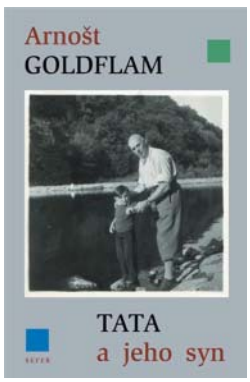

Vydalo nakl. Sefer v Praze roku 2021, 2. vydání. Ilustrace Jiří Stach. 240 stran, doporučená cena 320 Kč.

Viktor Fischl
PÁTÁ ČTVRŤ

■ *Pátá čtvrť* je poetický příběh s detektivní zápletkou ze zanikajícího židovského ghetta, takzvané Páté pražské čtvrti – Josefova. Když vyhoří vetešnictví Zigmunda Barbiera, je zatčen tiskař z Brendeisovy tiskárny Emil Holub. O jeho nevině jsou přesvědčeni doktor Karlin se správcem židovského hřbitova Kolomanem Gottliebem, kteří si marně lámou hlavu s tím, kdo stojí za sérií žhářských útoků na vetešnictví v jejich čtvrti doopravdy. Pravý viník žhářských útoků se skrývá někde mezi synagogami a obchůdky, kde se setkávají lidé moudří i pošetilí, mladí milenci i staří přátelé, smolaři i výherci milionů, chapr Šalomoun Markus, kartáčník Geduldiger, dámy z nevěstince vdovy Bandlerové, věčně opilý lampář Vastl, a nad celou čtvrtí se vznáší přízrak Golema, který může mít mnoho tváří. Fischl příběh napsal roku 1989 a patří k méně známým dílům známého diplomata, básníka a prozaika, autora mimo jiné románů *Kuropění* (1975) a *Dvorní šašci* (1982) či *Hovorů s Janem Masarykem* (1951) či překladů biblických textů.

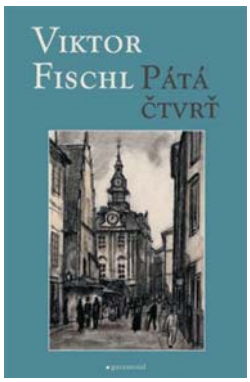

Vydalo nakl. Garamond v Praze roku 2021. Knihu doplňují ilustrace ke knize Gustava Meyrinka *Golem* od Huga Steinera-Praga. 220 stran, doporučená cena 280 Kč.

Alexander Goldscheider
CÍLENÉ NÁHODY

■ Alexander Goldscheider, publicista, skladatel a producent žijící v Londýně, vzpomíná ve svých sedmdesáti letech na své dětství a mládí v socialistické Praze, na mámu herečku, tátu novináře a jejich pracovní prostředí, na barvité osudy ruských prarodičů, emigrantů z Kavkazu a Petrohradu, na tragický úděl otcovy rodiny a desítek Goldscheiderů, kteří nepřežili holokaust, na hledání vlastní identity a poznávání světa, kulminující životem v New Yorku a dramatickým návratem do Prahy v roce 1969. Autor vypráví desítky, ba stovky příhod (neuvěřitelných náhod, které dle něj musely být nějakým způsobem „cílené“) a text doprovází spousta fotografií z rodinného archivu.

Vydalo nakl. Pointa v Praze roku 2020. 480 stran, fotografie; doporučená cena 499 Kč (na www.alza.cz lze získat za 409 Kč).

Grzegorz Górny, Janusz Rosikoń
SPRAVEDLIVÍ!
Jak Poláci zachraňovali Židy před holokaustem

■ Během německé nacistické okupace byly zavražděny tři miliony polských Židů. I v době, kdy se jakákoli pomoc židovským spoluobčanům trestala smrtí, se však našli lidé, kteří jim pomáhali. Izraelský institut Jad vašem vyznamenal titulem Spravedlivý mezi národy přes šest tisíc Poláků – to je více než čtvrtina z celkového počtu vyznamenaných ze všech okupovaných zemí. Podle odhadu řady historiků jde však jen o špičku ledovce, o ty, jejichž pomoc mohl někdo po letech notářsky ověřit. A právě těmto lidem, jejich osudům, motivaci a činům, je věnována kniha polského novináře a publicisty G. Górného a fotografa J. Rosikoně.

Vydalo nakl. Pant v edici Moderní dějiny roku 2020. Z polštiny přeložila Petruška Šustrová. 300 stran, dop. cena 445 Kč.

Woody Allen
MIMOCHODEM
Autobiografie

■ Slavný americký režisér (narozený roku 1935) ve svých pamětech, které vzbudily rozruch ještě dříve, než vyšly, nic neskrývá a jeho pohled na vlastní bouřlivé životní osudy nepostrádá humor. Popisuje dětství v Brooklynu, jak získával autorské ostruhy, vypráví, jak se těžce protloukal jako komik na standupových pódiích. Svým šťavnatým vypravěčským stylem vykládá, jak došlo k tomu, že posléze přeběhl k filmu; provede nás celou svou dlouhou režisérskou kariérou, od komediálního debutu *Seber prachy a zmiz* přes klasické filmy jako *Annie Hallová* či *Manhattan* až po poslední snímky. Průběžně se přitom vyjadřuje ke svým manželstvím, láskám a velkým přátelstvím, hovoří o jazzu, knihách a divadelních hrách, kterých má za půl století na kontě pěknou řádku. Odhalí před čtenáři své démony a omyly, ale i to, nač je nejvíc hrdý, seznámí nás s lidmi, které miloval, s nimiž pracoval a od nichž se přitom mnohému naučil.

W. Allen patří k hrstce amerických filmařů, kteří se dokázali prosadit coby tvůrci ryze autorských snímků. Vděčil za to široké škále svých talentů. Ačkoli nedokončil ani první semestr na Newyorské univerzitě, řadí se k významným intelektuálům své doby, se zvláštní citlivostí pro neuralgické body moderní společnosti.

V půli března vydává nakl. Argo v Praze. Z angličtiny přeložil Michael Žantovský. 364 stran, doporučená cena 448 Kč.

KULTURNÍ POŘADY

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

■ Program večerních pořadů Oddělení pro vzdělávání a kulturu ŽMP v pražské a brněnské pobočce je po dobu on-line přenosu večerních pořadů spojen. Děkujeme za pochopení.

■ **Všechny pořady probíhají on-line.**

■ 7. března v 10.30: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: *Medvídek Dubi a sederový pohár***. Letošní svátek Pesach – svátek nekvašených chlebů – vychází v kalendáři na přelom března a dubna. Připomeneme jej tedy v obou nedělních dílnách těchto měsíců díky pohádkám spisovatelky Ilse Weberové (1903–1944) z její knihy *Dobrodinec Báruch*. Tato postava otevírala pohádkový ateliér již v lednu. Nyní se děti mohou těšit na příběh nazvaný *Sederový pohár*, povídání o svátku Pesach a různé hry či tvoření pro malá stvoření.

■ 8. března v 18.00: ***Vlny štěstí Arnošta Lustiga***. U příležitosti připomínky 10. výročí úmrtí Arnošta Lustiga (1926–2011) vydalo nakladatelství Euromedia výbor z dosud nepublikovaných rozhovorů a rozhlasových relací z let 1953–2010 tohoto světově uznávaného spisovatele. Publikace *Vlny štěstí Arnošta Lustiga aneb My jsme chtěli jiný svět* mapuje jeho novinářské literární začátky, vztah k pražskému jaru, emigraci a návrat po sametové revoluci a také jeho názory na výuku literatury a filmu a na jeho vlastní literární tvorbu. Nad autorovými úvahami o životě, svobodě a tvorbě se bude zamýšlet jeho dcera Eva Lustigová a herec a režisér Tomáš Töpfer. V průběhu večera zazní vybrané audiozáznamy z rozhlasových relací.

■ 10. března v 18.00: ***Představení knihy Nikdo nás nečekal***. V souvislosti s retrospektivní výstavou *„91“*, která touto dobou měla probíhat v brněnské Vile Stiassni, představí Jana Nejezchlebová z Kulturního a vzdělávacího centra rabína Federa několik knih, spjatých s životem akademické malířky Helgy Hoškové-Weissové. Kromě sbírky veršů *Tak bolely hvězdy* a novely jejího tatínka *I viděl Bůh, že je to špatné*, kterou ještě v Terezíně kresbami doplnila tehdy třináctiletá Helga, zazní ukázky také z jejího *Deníku 1938–1945*, a především z nedávno vydané autobiografie *Nikdo nás nečekal*.

■ 14. března v 10 hodin: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: *Lvíček Arje maluje s Friedl***. V březnové dílně bude lvíček Arje spolu s dětmi cestovat časem do let 1942–1944 a setká se s výtvarnicí Friedl Dicker-Brandeisovou, která za nacistické okupace pořádala výuku kreslení pro děti v terezínském ghettu. V jejím ateliéru si s Arjem děti vyzkoušejí různé techniky malování a vytvoří koláže ze všeho, co zrovna bude po ruce. Navíc poznají nové kamarády, například Helgu Weissovou, zkušenou malířku, která bude všem inspirací.

Čekárna před ordinací dr. Freuda po rekonstrukci. Foto: Sigmund Freud Museum, Vídeň.

■ 24. března v 18.00: ***Henochovská literatura jako svědek judaismu řecko-římské doby***. Henochovská literatura je soubor starověkých židovských textů (dnes známých především jako 1. a 2. kniha Henochova), jež jsou uvedeny jako vize biblického proroka Henocha, který byl podle knihy Genesis vzat do nebes Bohem. Cílem přednášky Davida Cielontka z Kabinetu pro klasická studia FLÚ AV ČR je představit tuto ve starověku velice známou sbírku textů. V přednášce se bude zabývat jak moderními dějinami znovuobjevení těchto textů, tak jejich starověkým kontextem. Přednáška je součástí cyklu *Židé a starověký Přední východ.*

■ 31. března v 18.00: ***Lenka. Vždy se najde cesta***. Ve své druhé próze popisuje spisovatelka, výtvarnice a psychoterapeutka Anna Fodorová intimní příběh své maminky, poslední německy píšící pražské autorky Lenky Reinerové (1916–2008). Nad knihou o bolestných ztrátách, o lásce i rodinných tajemstvích bude autorka diskutovat s ředitelem Pražského literárního domu autorů německého jazyka Davidem Stecherem. Akce probíhá ve spolupráci s Pražským literárním domem autorů německého jazyka.

■ **Zájemce o sledování pořadů on-line prosíme**: zašlete e-mail na adresu: lucie.krizova@jewishmuseum.cz, a to nejpozději do 12.00 v den přednášky; do předmětu prosím napište PŘENOS ON-LINE a datum pořadu; v den pořadu Vám bude zaslán odkaz, přes který se budete moci v reálném čase připojit k přednášce. V průběhu přednášky bude možné klást dotazy formou on-line chatu, který je součástí aplikace.

V BERGGASSE 19 JE ZNOVU OTEVŘENO

Po osmnácti měsících sanačních a rekonstrukčních prací (a samozřejmě nouzového stavu za pandemie) se opět otevřelo Muzeum Sigmunda Freuda ve Vídni. Jedná se o byt a ordinaci v domě na slavné adrese Berggasse 19, kde lékař téměř půl století, od roku 1891 do roku 1938, s manželkou a dětmi žil a kde měl ordinaci. Po anšlusu směl se svolením okupačních úřadů, za které musel draze zaplatit, těžce nemocný Freud emigrovat s nejbližšími do Londýna; za rok zde na rakovinu zemřel.

V rámci přestavby byla výstavní plocha téměř zdvojnásobena a návštěvníkům jsou nyní poprvé od založení muzea (tj. od roku 1971) zpřístupněny všechny soukromé prostory rodiny Freudových. Nové foyer slouží návštěvníkům jako výchozí bod, je zde pokladna, muzejní obchod a kavárna. V mezaninu si lze vybrat mezi návštěvou soukromých místností (vlevo) nebo ordinace (vpravo), která se stala prostorem pro muzejní sbírku moderního umění. První patro je věnováno vědě: nachází se zde Knihovna psychoanalýzy s více než 40 000 odbornými pracemi a archiv Sigmunda Freuda.

Život rodiny je rekonstruován na základě historických fotografií a nabízí představu o využití jednotlivých pokojů, v nichž byly zachovány podlahy, dveře a dveřní kliky. Vystaveny jsou rodinné snímky (a životopisy Freudových blízkých), dokumenty, dobová vydání Freudových psychoanalytických děl i jeho osobní věci. Zachovalo se původní vybavení čekárny, v níž se též konala proslulá setkání psychoanalytické společnosti; většinu nábytku včetně slavné pohovky a archeologické sbírky si však rodina odvezla do Londýna. Nově je představena i historie domu v Berggasse 19 a pohnuté osudy všech jeho židovských obyvatel od roku 1880 do současnosti.

Zatím si o výletu do Vídně a návštěvě muzea můžeme nechat jen zdát; na stránkách www.freud-museum.at naleznete alespoň řadu fotografií, virtuální prohlídky a také záznam z on-line freudovské konference, jež probíhala ve Vídni a v Londýně.

(*am*)

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Konference In medias res**: Konferenci připravil tým studentů – i v obtížných podmínkách se jim podařilo oslovit přednášející (mj. sochaře Kurta Gebauera, egyptoložku Renatu Landgráfovou, antropologa Františka Burdu nebo biologa Lukáše Čermáka), pozvat studenty i širší komunitu, spolu s pedagogy zajistit technickou stránku přenosu přednášek.

■ **Mateřská škola ve škole**: V průběhu února byly ve škole přítomny jen děti za mateřské školy a žáci 1. a 2. třídy. Na Tu bi-švat realizovaly děti projekt se školkou Na Výšinách.

■ **Purimová sbírka**: Sbírka (již organizovaly LŠ společně s Cedaka týmem pod patronací Kristýny Bojić z obecně prospěšné společnosti Romodrom) se letos zaměřila na pomoc rodinám ze sociálně vyloučené lokality. Organizace Romodrom působí od roku 2001 po celé republice jako poskytovatel sociálních služeb pro osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené.

■ Více informací o chodu školy naleznete na www.lauder.cz.

PURIM 5781

■ Purimové oslavy na pražské obci probíhaly letos virtuálně. Uskutečnil se živý přenos čtení z megily Ester ze Staronové synagogy a děti ze souboru Feigele pod vedením Vidy Neuwirthové si pro on-line zdravici připravily tradiční Purim špíl.

Z purimového špílu souboru Feigele.

PESACH 5781

■ Ze známých důvodů proběhne letošní Pesach v kruhu rodinném, sedery na židovských obcích se nekonají.

■ Od půlky března lze v košer prodejně nakupovat macesy a macesovou moučku. Balíček macesů i balíček moučky stojí 60 Kč. Prodejna je otevřena: po, st, čt 12–18; pá 10.30–15.

■ Prodej chamecu pouze e-mailem na rabinat@kehilaprag.cz nejpozději do středy 24. března do 12 hodin.

■ Celý rozvrh bohoslužeb v březnu (viz strana 5) se ještě může měnit v závislosti na epidemiologické situaci a aktuálních opatřeních. Pro čerstvé informace o bohoslužbách v synagogách a registraci účasti i on-line bohoslužbách kontaktujte rabinát e-mailem na: rabinat@kehilaprag.cz.

KKL: MASARYKŮV LES V IZRAELI

■ *Vážení přátelé Masarykova lesa v Izraeli*, nejprve mi dovolte, abych Vám všem jménem Českého výboru KKL-JNF ze srdce poděkovala za příspěvky na revitalizaci Masarykova lesa, která i za současných těžkých podmínek postupně probíhá. Byla vybudována přístupová cesta, pikniková zóna, cesta pro handicapované, vyčištění náletů a mnoho dalšího. Zbývá dokončit jen muzeum pod širým nebem o TGM, Janu Masarykovi a vztazích mezi oběma státy a založením kibucu Sarid Čechoslováky. U vstupní brány pak budou tzv. dárcovské pylony se vzpomínkou na rodiny dárců či loga firem. Všechny další zajímavé informace včetně možností i nadále přispívat najdete na našem webu www.kkl-jnf.cz (zasazení jednoho stromu stojí 350 Kč). Každá pomoc je stále vítána.

Masarykův les v únoru 2021: staré i nové stromy...

Kibuc Sarid jedná i o partnerství s městysem Křtiny, kde se nachází český Masarykův les, o který pečuje Lesnická fakulta Mendelovy univerzity v Brně. A tak dalším krokem v našem úsilí by bylo vybudovat v kibucu Sarid Czech-Slovak House, který by mohl přijímat dobrovolníky pro práci v Masarykově lese a i studenty či žáky z různých škol.

…vyčištěné a zpevněné cesty. Foto John Eisner.

Doufáme, že v roce 120. výročí založení KKL-JNF se vše podaří zdárně dokončit...

Zoša Vyoralová, zosa@email.cz

PODĚKOVÁNÍ

■ *Vážená redakce*,
ráda bych se s vámi podělila o obdiv k práci paní Dany Škůrkové z Klatov. Paní Dana a její manžel František jsou organizátoři mnoha akcí spolku Synagoga Klatovy a zabralo by hodně času vyjmenovat všechny aktivity, za nimiž stojí manželé Škůrkovi. Ale jedna z naprosto jedinečných činností stojí za připomenutí: Paní Dana se velmi obětavě stará o klatovský židovský hřbitov. Jen těžko nese, když vidí, že na mnoha hrobech jsou poničené skleněné tabule se jmény pohřbených. A tak, když před pár lety čistila náhrobek paní Fleischmannové, který byl celý zarostlý břečťanem, sesypala se z náhrobku prasklá skleněná deska. A to rozhodlo, aby se paní Dana pokusila tabuli opravit tím, že jednotlivé kusy slepí. Poradila se s kameníkem, koupila lepidlo na mramor a kousek po kousku rozbitou desku slepila. Stálo to spoustu času, trpělivosti, bylo nutno překonat pochybnosti o zdárném výsledku, ale nakonec se to povedlo. Při práci jí pomáhal tým spolku Synagoga Klatovy, jejich rodinní příslušníci i brigádníci, kteří pomáhají uklízet hřbitov. Díky jim všem má paní Fleischmannová na náhrobku opět desku se jménem.

Manželé Škůrkovi v současné době uvažují o tom, jak zařídit, aby byly v Klatovech umístěny stolpersteiny. Bohužel není možno zorganizovat přednášky, jako tomu bylo v letech minulých. Snad se nám podaří přečkat nelehkou dobu a zase bude možno se vrátit k aktivitám, které oceňuje nejen klatovská veřejnost.

Za všechno, co dělají Dana a František Škůrkovi pro nezapomnění na klatovské židovské spoluobčany, jim patří velké poděkování.

Alena Vlčková

Erratum

■ V *Rch* 2/2021 je chyba v popisce na straně 6: jedná se o murál před Fashion Institute of Technology v New Yorku.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **marec** slávi sviatok narodenín: pán Tomáš Geist, nar. 7.3. – 85 rokov; pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 80 rokov, a pán Peter Rada, nar. 25.3. – 65 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **marci** oslávia narodeniny: pani Ilona Gunišová – 86 rokov; pán MUDr. Igor Holan – 72 rokov; pani MUDr. Katarína Holbová – 72 rokov; pán Prof. Imrich Chlamtáč – 72 rokov; pán Martin Javor – 75 rokov; pán MUDr. Pavol Lesný, Ph.D. – 75 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 86 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 86 rokov; pán PhDr. Peter Salner – 70 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 82 rokov; pani Herta Tkadlečková – 90 rokov; pán Valerián Trabalka – 79 rokov, a pán Ing. Peter Werner – 73 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie:

So smútkom oznamujeme, že v mesiaci január zomrela pani Zuzana Herzková a pani Dalma Špitzerová. Nech je ich duša zviazaná v zväzku večného života.

Zichronan livracha!

ŽO BRNO

V **březnu** oslaví narozeniny tito naši členové: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24. 3. – 28 let; paní Zuzana Blau, nar. 30. 3. – 47 let; paní Zuzana Bojtošová, nar. 23. 3. – 67 let; paní Anna Filkuková, nar. 21. 3. – 36 let; paní Taťána Filkuková, nar. 13. 3. – 75 let; paní Barbora Freundová, nar. 9. 3. – 33 let; Ziv Harel, nar. 3. 3. – 6 let; paní Anna Chaloupka, nar. 26. 3. – 35 let; Barbora Mayerová, nar. 7. 3. – 4 roky; paní Jana Nejezchlebová, nar. 12. 3. – 74 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1. 3. – 65 let; pan Leeron Shaham, nar. 6. 3. – 33 let; pan Josef Sinajský, nar. 18. 3. – 70 let; paní Kateřina Zapletalová, nar. 11. 3. – 32 let, a paní Milada Zatloukalová, nar. 13. 3. – 83 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslaví jubileum naši členové: pan Fedor Gál – 76 let; paní Helena Mráčková – 47 let; paní Lucie Igel-Nachtigalová – 49 let; Efraim Šimon – 7 let, a paní Ota Vlčková – 68 let. Jmenovaným přejeme pevné zdraví a osobní pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví narozeniny: pan Miloš Kašpar, nar. 12.3. – 67 let; pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 73 let; paní Sylvia Hauznerová, nar. 21.3. – 78 let, a paní Blanka Machatá, nar. 23.3. – 55 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **marci** oslávia sviatok narodenín: pani Zuzana Borhyová – 87 rokov; pán Peter Gáti – 75 rokov; pani Viera Dobrovova – 84 rokov; pani RNDr. Katarína Grunmannová – 77 rokov; pán Arnošt Hermel – 70 rokov; pán František Hubert – 76 rokov; pán Ján Lefkovič – 77 rokov; pán Róbert Rozner – 73 rokov; pani MUDr. Marta Uhríková – 74 rokov; pani RNDr. Vera Veselá – 73 rokov; pán MUDr. Ladislav Klein – 73 rokov; pán Július Lefkovič – 74 rokov, a pani MUDr. Judita Lefkovičová – 74 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví jubileum: pan Jan Dreiseitl, nar. 18.3. – 48 let; pan Ludvik Cvrkál, nar. 20.3. – 54 let; pan Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 15 let; paní Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 48 let; paní Inge Olochová, nar. 25.3. – 85 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 44 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 56 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 89 let; paní Ludmila Unzeitigová, 14.3. – 66 let, a paní Ing. Helena Kouřilová, nar. 3.3. – 73 let. Přejeme jim hodně zdraví a pohody v dalších letech.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narozeniny tyto naše členky: paní Jana Kašáková – 59 let, paní Monika Kovářová – 56 let, paní Petra Löwyová – 37 let, paní Mirjam Moudrá – 30 let, a paní Eva Termerová – 85 let. Přejeme jim hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují narozeniny: paní Ivana Bočková, nar. 28.3. – 75 let; paní Věra Drhová, nar. 29.3. – 83 let; paní Hana Dvořáková, nar. 1.3. – 75 let; pan Jan Hála, nar. 2.3. – 84 let; paní Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 93 let; paní Nina Koželuhová, nar. 4.3. – 88 let; pan Hanuš Riesel, nar. 30.3. – 84 let; paní Miluše Sedláčková, nar. 6.3. – 91 let, a paní Hana Šnejdrová, nar. 26.3. – 84 let. Jubilantům přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 28. 1. 2021 zemřela ve věku 99 let paní Erna Meissnerová. Se zesnulou jsme se rozloučili 1. 2. na Novém židovském hřbitově v Praze.

Dne 29. 1. zemřela ve věku 97 let paní Emma Šternová. Se zesnulou jsme se rozloučili 4. 2. na NŽH v Praze.

Dne 30. 1. ve věku 68 let náhle zemřel pan Mgr. Gustav Vodrážka.

Dne 1. 2. zesnula ve věku 96 let paní Soňa Kubrová.

Nechť jsou jejich duše vevázány do svazku věčného života.

Zichronam livracha!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví své narozeniny: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 39 let; paní Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 80 let; paní Vendulka Wagnerová, nar. 7.3. – 49 let, a paní Věra Veselá, nar.7.3. – 73 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

Želáme všetko najlepšie svoj členke pani Juditě Vozárové z Privedze, ktorá v mesiaci **marci** oslávi 72 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslaví své narozeniny: pan Zdeněk Kubart, paní Anna Ťupková, paní Monika Danielová a Mgr. Marie Ťupková. Jmenovaným přejeme pevné zdraví a osobní pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

ZPRÁVY ZE SVĚTA

ANTISEMITISMUS V POLITICE

Americká Liga proti pomluvám vydala zprávu o stavu antisemitismu v Evropě. Její autoři mj. zaznamenávají, že úřady v Polsku, Rusku, Maďarsku a někteří zákonodárci za britskou Labouristickou stranu používají antisemitismus pro politické cíle.

Například při prezidentské kampani v Polsku byl Rafał Trzaskowski, soupeř kandidáta vládní strany PiS Andrzeje Dudy, terčem antisemitské rétoriky. Předseda PiS Kaczyński mj. prohlásil, že Trzaskowski, jenž údajně souhlasil s revizí restitučních nároků židovské komunity, „nemá polskou duši, mysl a polské srdce“.

V Maďarsku probíhá trvalá, vládou Viktora Orbána podporovaná snaha démonizovat George Sorose, miliardáře a filantropa s židovskými kořeny. Ruský prezident Putin zase politicky zneužívá údajný antisemitismus na Ukrajině, s níž vede na východě válku a jíž anektoval Krym. Téma zveličeného ukrajinského antisemitismu se také často objevuje na prokremelských dezinformačních webech.

ZRESTAUROVANÁ TÓRA

Německá kancléřka Angela Merkel přihlížela, jak se dokončuje restaurování svitku Tóry v Ambergu. Tóra pochází z 18. století a používali ji původně Židé v Sulzbacheru v Bavorsku, roku 1934 se dostala do židovské obce v Ambergu. Přežila pogrom o křišťálové noci (nacisté místní templ sice zdemolovali, ale nezbořili) a pak desítky let ležela v synagoze v komoře. Od roku 2015 začala snaha o její úplné zrestaurování, což vláda finančně podpořila. Nyní bude znovu sloužit amberským věřícím.

POMOC SYNAGOZE

Britský Fond kulturní obnovy (Culture Recovery Fund) poskytl téměř 500 000 liber na provoz sbírek judaik náležících synagoze Bevis Marks, nejdéle užívanému židovskému svatostánku ve Spojeném království, stojícímu v londýnské čtvrti Aldgate. Roku 1701 jej nechali postavit španělští a portugalští sefardští Židé. Dotace pro synagogu však nevyřešila problém, který děsí kongreganty i místní obyvatele: v její blízkosti má vyrůst dvacetiposchoďová moderní budova, která zcela změní okolí, zastíní starý templ i jeho dvůr.

EKOLOGICKÁ KATASTROFA

Na 160 kilometrů izraelského pobřeží od Haify přes Aškelon ke Gaze zamořily v únoru zbytky ropy, která vytekla z plavidla ve východním Středomoří. Jedná se o jednu z nejhorších ekologických katastrof v Izraeli za několik desetiletí. S čištěním pláží, záchranou ryb, želv a ptáků pomáhaly tisíce dobrovolníků, do práce se zapojila i armáda.

Mark Podwal: *Přechod přes Rákosové moře*, 2011.

Ekologové však varují před možnou horší katastrofou, jež by mohla být „vedlejším produktem“ normalizace vztahů mezi Izraelem a Spojenými arabskými emiráty. Konkrétně před následky obchodní dohody, podle které budou arabské tankery převážet ropu do Ejlatu, odtud potrubím do Aškelonu a následně exportovat do Evropy. Podle odborníků se přeprava ropy nevyhne znečištění (či přímému úniku) a transport ohrozí jedinečnou podmořskou faunu Rudého moře.

ODKAZ PRO VESNICI

V únoru 1943 nalezl mladý Eric Schwam, Rakušan židovského původu, bezpečný úkryt v malé francouzské obci Le Chambon-sur-Lignon ve francouzském departementu Haute-Loire. Po válce zůstal chlapec ve Francii a stal se z něj úspěšný farmaceut. Jak se nedávno ukázalo, na obec a její obyvatele nikdy nezapomněl: V závěti odkázal vesnici asi milion eur a uvedl, že si přeje, aby se peníze využily na kvalitní vzdělávání dětí. V oblasti Haute-Loire se za okupace ve vesnicích skrývalo na 2500 Židů, z toho 1000 dětí.

VAKCÍNA PRO PŘEŽIVŠÍ

Po konzultaci s předsedy židovských ortodoxních komunit vyhlásil 10. února newyorský starosta Bill de Blasio program pro přeživší holokaust v New Yorku, který jim umožňuje přednostní využití vakcíny proti koronaviru. V současné době je v NY možná registrace a rezervace konkrétního data očkování pro všechny seniory starší 65 let a osoby s chronickými nemocemi. Město však zatím nemá dost vakcín. Židovské organizace ve všech pěti městských částech (Manhattan, Brooklyn, Queens, Bronx a Staten Island) ve spolupráci s městem plánují oslovit jednotlivé osoby přímo.

V New Yorku žije 1,1 milionu Židů a mezi nimi je stále mnoho těch, kdo prošli koncentračními tábory.

ZLATÉ GLÓBY

Na konci února se rozhodovalo o filmových cenách Zlatý glóbus. Mezi nominovanými za herecký výkon byla i pětadvacetiletá Izraelka Šira Haasová, a to za roli v sérii *Neortodoxní* z produkce společnosti Netflix. Film vypráví příběh o dívce Ester žijící v chasidském společenství ve Williamsburgu v New Yorku a jejích potížích s prostředím, které ji tradičními zvyky a omezeními deptá. Nakonec se rozhodne utéct za matkou do Berlína. (*am, mh*)

ראש חדש ירחון
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daníček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2021. **Cena 30 Kč** (1,20 €)